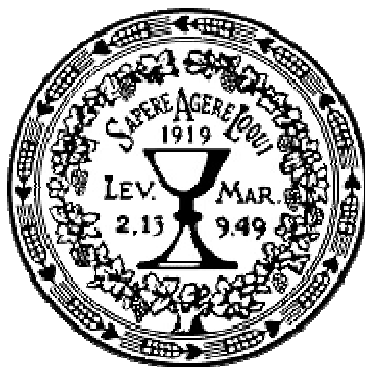

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Kolizní opatrovnictví v rámci
orgánu sociálně-právní ochrany dětí**

Pavla Pezlarová

Katedra sociální pedagogiky
Vedoucí práce: PaedDr. Marie Vorlová
Studijní program: B 7508 Sociální práce
Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Kolizní opatrovnictví v rámci sociálně-právní ochrany dětí* vypracovala samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů a literatury.

V Praze dne 6. května 2015

.....

ANOTACE

Titul: *Kolizní opatrovnictví v rámci sociálně-právní ochrany dětí*

Bakalářská práce je zaměřena na úlohu pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jeho postavení v soudním řízení. Kolizního opatrovníka jmenuje soud v případech, kdy dítě nemůže být v rámci soudního řízení zastoupeno svým zákonným zástupcem. Tato práce se opírá o odbornou literaturu, příslušné zákony a teoretické poznatky a rovněž čerpá z praktických zkušeností odborníků a z konkrétního soudního řízení. Cílem práce je popsat a vymezit institut kolizního opatrovníka, jeho legislativní zakotvení, úlohu, práva a povinnosti vůči soudu a dítěti, jež zastupuje, a jeho postavení v soudním řízení. Dále má práce vnést problematiku kolizního opatrovnictví do širších souvislostí a poukázat na aspekty související s výkonem této funkce orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Klíčová slova

Sociálně-právní ochrana dětí, Opatrovnictví, Kolizní opatrovník

SUMMARY

Title: *The Collision Custody within Social and Legal Protection of Children*

This bachelor thesis is focused on a role of a social worker in a social and legal protection of children and describes its position in the judicial proceeding as the collision custodian. The collision custodian is appointed by the court in those cases when a child can not be represented by its legal representative within the judicial proceeding. This bachelor thesis is based on specialised literature, adequate laws and theoretical findings, as well on practical experiences in a particular judicial proceeding. The aim of this bachelor thesis is first to describe and define the function of the collision custodian, its legislative embeddedness and role, its rights and duties towards the court and the represented child, and its position in the judicial proceeding. Second, it is to place the theme of collision custody into wider circumstances, to show that its execution expands beyond judicial proceeding, and to show its connection with the social and legal protection of children.

Keywords

Social and legal protection of children, Custody, Collision custodian

Poděkování

Ráda bych poděkovala PaedDr. Marii Vorlové za cenné rady, věcné připomínky, vstřícnost při konzultacích a odborný dohled, které mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Obsah

1	ÚVOD	7
2	SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	8
	2.1 VÝVOJ OCHRANY DĚTÍ Z PRÁVNÍHO HLEDISKA.....	8
	2.2 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	10
	2.3 ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	11
	2.3.1 <i>Obecní úřady obcí s rozšířenou působností</i>	12
	2.3.2 <i>Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí</i>	13
	2.4 OBJEKT SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY	14
3	OPATROVNICTVÍ DÍTĚTE	16
	3.1 OSPOD JAKO OPATROVNÍK DÍTĚTE.....	17
	3.1.1 <i>Opatrovník pro správu jmění dítěte</i>	19
	3.1.2 <i>Opatrovník v řízení o osvojení</i>	20
	3.1.3 <i>Opatrovník v řízení o zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti</i>	21
	3.1.4 <i>Opatrovník ad hoc</i>	22
	3.2 OPATROVNICTVÍ A PORUČENSTVÍ.....	22
4	KOLIZNÍ OPATROVNICTVÍ	24
	4.1 STŘET ZÁJMŮ	24
	4.2 DOBA TRVÁNÍ OPATROVNICTVÍ	26
	4.3 OSPOD JAKO KOLIZNÍ OPATROVNÍK	27
	4.3.1 <i>Řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem</i>	28
	4.4 POSTAVENÍ, PRÁVA A POVINNOSTI KOLIZNÍHO OPATROVNÍKA	28
	4.4.1 <i>Zjišťování názoru dítěte a právo na informace</i>	32
	4.4.2 <i>Návštěva opatrovníka v rodině a zpráva pro soud</i>	33
	4.4.3 <i>Rodičovské spory v souvislosti kolizního opatrovnictví</i>	33
	4.5 ÚKONY KOLIZNÍHO OPATROVNÍKA PŘED SOUDEM	36
	4.5.1 <i>Návrh na zahájení řízení</i>	36

4.5.2	<i>Zahájení a průběh řízení</i>	36
4.5.3	<i>Dokazování</i>	37
4.5.4	<i>Závěrečný návrh</i>	38
4.5.5	<i>Rozhodnutí soudu</i>	38
5	VÝKON KOLIZNÍHO OPATROVNICTVÍ V PRAXI	40
5.1	ŘÍZENÍ O ÚPRAVĚ POMĚRŮ	40
5.1.1	<i>Setkání s rodiči</i>	42
5.1.2	<i>Rozhovor s rodiči, vyjednávání v případě sporu</i>	43
5.1.3	<i>Rozhovor s dítětem</i>	45
5.1.4	<i>Návštěva v rodině, spolupráce s institucemi, zpráva soudu</i>	46
5.1.5	<i>Znalecký posudek</i>	47
5.1.6	<i>Závěrečný návrh</i>	48
5.2	SHRNUTÍ A DISKUZE K PROBLEMATICE	49
6	ZÁVĚR	51
	POUŽITÉ ZDROJE	52
	SEZNAM ZKRATEK	54

1 ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je problematika kolizního opatrovnictví vykonávaného v rámci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Opatrovnictví je poměrně často vyskytující se pojem, u něhož je snadné tihnout k jeho mylnému výkladu nejen v případě laiků, ale též i studentů sociálních oborů či začínajících sociálních pracovníků působících v sociálně-právní ochraně dětí.

Nezletilé dítě, které je účastníkem soudního řízení, obvykle zastupuje jeho zákonný zástupce, nejčastěji rodič, který má hájit jeho zájmy. Avšak v případech, kdy jsou účastníky jednoho soudního řízení jak rodiče, tak jejich nezletilé dítě, hrozí, že zájmy rodičů budou ve střetu se zájmy dítěte. V takovéto situaci nemůže být dítě zastoupeno svým zákonným zástupcem, protože představuje slabší stranu, kterou je nezbytné chránit a hájit její zájmy skrze institut kolizního opatrovnictví představující formu zákonného zastoupení před soudem. Nejčastěji tuto úlohu vykonává orgán sociálně-právní ochrany dětí, který, jak vyplývá z názvu, poskytuje sociálně-právní ochranu zejména dětem.

Cílem bakalářské práce je popsat a vymezit institut kolizního opatrovníka, jeho legislativní zakotvení, úlohu, práva a povinnosti vůči soudu a dítěti, jež zastupuje, a jeho postavení v soudním řízení. Dále má práce vnést problematiku kolizního opatrovnictví do širších souvislostí a poukázat na aspekty související s výkonem této funkce orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Těchto cílů se budu snažit dosáhnout vymezením právního a faktického pojetí práce kolizního opatrovníka, jež budou následně aplikována na příklad opatrovníkovy práce v praxi.

V první kapitole je pozornost věnována nástinu vývoje sociálně-právní ochrany dětí, její obecné charakteristice, orgánům, které ji poskytují, a dětem, jimž je určena. Další kapitola pojednává obecně o funkci opatrovnictví, vymezuje případy, v nichž orgán sociálně-právní ochrany dětí vystupuje jako opatrovník, a uvádí jednotlivé druhy opatrovníků, jež jsou vedle kolizního opatrovnictví rozlišovány. Následující kapitola se již podrobně zaměřuje na kolizní opatrovnictví od jeho právních aspektů až po jeho praktický výkon orgánem sociálně-právní ochrany a zabývá se otázkami, kdy musí být kolizní opatrovník ustanoven, jaké má jeho úloha trvání, jaká má práva, povinnosti a jaké postavení a úkony zaujímá před soudem. Závěrem je úloha a role kolizního opatrovníka reflektována na praktickém příkladě ze soudního řízení o úpravě poměrů.

2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

Jak už vyplývá z názvu, kolizní opatrovnictví se uskutečňuje v rámci sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD). Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) zajišťuje ochranu dětem¹ na území České republiky, a to převážně bezplatně. Stěžejní legislativní zakotvení OSPODu představuje především zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,² který upravuje mj. činnosti realizované OSPODem. Tento zákon je normou veřejnoprávní povahy, protože za poskytování SPOD ručí stát, přičemž předním hlediskem je vždy zájem a blaho dítěte.³

2.1 Vývoj ochrany dětí z právního hlediska

Dnes fungující systém sociálně-právní ochrany dětí je výsledkem dlouhého historického vývoje ochrany dětí a jejich práv.⁴ Vznik prvních právních norem byl odůvodněnou reakcí na nevhodné a ohrožující postavení dětí ve společnosti a připravoval půdu pro postupně se vytvářející systém ochrany dětí a péče o ně. Podobně i rodina představuje důležitou jednotku naší společnosti, je tedy logické, že za účelem její ochrany se v průběhu času vyvíjela propracovaná soustava zákonů rodinného práva.

Ve starověku se například nevyskytuje téměř žádná snaha o ochranu dětí. To se změnilo až s rozšířením křesťanství, odkdy jsou doloženy první známky určitého respektu vůči dětem. Ale k větším změnám došlo až v osvícenství, jež dětství začalo vnímat jako období zasluhující si zvláštní pozornost, a následně v době průmyslové revoluce, kdy byly některé děti zneužívány pro dětskou práci. Proto se v průběhu 19. a 20. století postupně vytvářely právní normy na ochranu dětí a jejich práv. Podstatný zvrat v oblasti ochrany dětí představovala první světová válka, po níž zůstal velký počet sirotků a nezaopatřených dětí bez dostatečné péče.⁵

Výslednou reakcí na mezinárodní úrovni byla Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924, první významný dokument zasazující se o práva dětí na domov a péči, na kterou po druhé světové válce roku 1959 navázala Deklarace práv dítěte OSN. Jejich

¹ dítětem se rozumí nezletilá osoba mladší 18 let

² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění novel (dále jen zákon o sociálně-právní ochraně dětí)

³ § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁴ PAZLAROVÁ, Hana. Sociálně-právní ochrana dětí. In *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 459-460.

⁵ PAZLAROVÁ, Hana. Sociálně-právní ochrana dětí. In *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 459-460.

vyvrcholením se stala Úmluva o právech dítěte, v České republice ratifikovaná v roce 1991, která tvoří součást českého právního řádu a vytváří rámec pro národní legislativu v oblasti SPOD.⁶ Z Deklarace práv dítěte a Úmluvy o právech dítěte vyplývá, že rodina je základní jednotkou společnosti, a tudíž je toto přirozené prostředí nutno chránit za účelem udržení blaha všech jeho členů, a to zejména dětí. Proto musí mít rodina nárok na nezbytnou ochranu a pomoc v takových mezích, aby mohla svou úlohu plnit. Tyto mezinárodní dokumenty tak deklarují potřebu zvláštní záruky péče a patřičné právní ochrany dětí před jejich narozením i po něm.⁷ Mimo výše zmíněné významné mezinárodní dokumenty lze úpravu ochrany dětí najít také v jiných mezinárodních smlouvách a dalších právních předpisech.

Neposledním významným zdrojem práv pro děti i rodinu je v České republice Listina základních práv a svobod, jež je součástí ústavního pořádku. Vyzdvihuje jedinečnost rodiny a rodičovství tím, že je staví pod ochranu zákona a dětem a mladistvím zaručuje zvláštní ochranu.⁸ Podle toho se řídí také ostatní zákony, které respektují právo a povinnost rodičů společně vychovávat a pečovat o děti.⁹ Pokud rodina nezvládá zajistit příslušnou péči, má právo požadovat pomoc. Podobný zásah do rodiny a jejího soukromí je ale možný pouze v případech, kdy o to rodina sama požádá, nebo se o děti nemůže či nechce starat.¹⁰

Problematika vnitrostátního rodinného práva byla až do posledních let upravena roztržštěně.¹¹ Dne 1. ledna 2014 proto bylo významnou legislativní změnou zrušení Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. V rámci tohoto zákona, který rovněž částečně upravoval i poskytování sociálně-právní ochrany, bylo upraveno také opatrovnictví, jež se později zpracovalo do zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon o rodině, jakož i dřívější občanský zákoník, byl zrušen zákonem č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník¹², který nabyl účinnosti 1. ledna 2014. Ucelená úprava rodinného práva je obsažena již pouze v NOZ.

⁶ PAZLAROVÁ, Hana. Sociálně-právní ochrana dětí. In *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 459-460.

⁷ [18]

⁸ čl. 32 Listiny základních práv a svobod

⁹ např. čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech

¹⁰ [18]

¹¹ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 9.

¹² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen NOZ)

Důležitost rodiny a její výsadní postavení ve společnosti tak lze spatřovat jak na vnitrostátní úrovni v českých předpisech, tak i v mezinárodních dokumentech.

2.2 Obecná charakteristika sociálně-právní ochrany dětí

Podstatou a smyslem SPOD je, že se zasazuje o zajištění práv dítěte stanovených ve výše uvedených a mnohých dalších dokumentech, jako jsou právo na život, příznivý vývoj, rodičovskou péči a život v rodině, na vlastní identitu, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, vzdělání a zaměstnání. Mimoto též usiluje o ochranu před kterýmkoliv tělesným nebo duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním či vykořisťováním.¹³ Obecně tedy SPOD představuje soubor zákonem upravených činností, jež směřují k ochraně a zajištění práv dítěte. Konkrétně zákon o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje tuto ochranu takto:¹⁴

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
 - b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
 - c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
 - d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině,
- přičemž klade důraz na to, že nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které též upravují ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte.

Sociálně-právní ochrana, vykonávaná zejména obecními a krajskými úřady, tudíž směřuje k ochraně a naplňování jednotlivých oblastí práv dítěte, čemuž napomáhá právní předpoklad v podobě zákona o SPOD, jež v souladu s Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte umožňuje těmto orgánům SPOD účinně realizovat.¹⁵

Zákon o SPOD však není jediným výlučným právním předpisem, jímž je upravena ochrana zájmů dítěte.¹⁶ Co se týče celostně pojaté ochrany dítěte v širším smyslu, pak se jí myslí rozsáhlý soubor práv a zájmů dítěte, který je upraven v různých právních odvětvích a předpisech v rozličné právní síle, protože úplnou právní úpravu ochrany dítěte nelze obsáhnout do jediného právního předpisu. Vzhledem k tomu jsou

¹³ [16]

¹⁴ § 1 a § 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

¹⁵ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 2.

¹⁶ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 14.

dalšími oblastmi, do nichž se ochrana dítěte a záruka jeho práv rovněž promítá, např. oblast školská, zdravotní, daňová, občanskoprávní, rodinněprávní či trestní. Ochrana dítěte tak zahrnuje předmět činnosti velké skupiny orgánů a právnických a fyzických osob na základě jejich působnosti.¹⁷

Ochrana práv a zájmů dítěte v sociálně-právní oblasti je tedy zakotvena zákonem o SPOD, ale rovněž plyne z celé řady dalších předpisů. Pokud jde o další oblasti ochrany, nejsou tyto zvláštní právní předpisy úpravou zákona o SPOD nijak dotčeny.¹⁸ V něm jsou totiž zahrnuta pouze některá opatření směřující k ochraně dětí a ta další jsou upravena v jiných právních předpisech věnujících se specifickým oblastem ochrany, např. občanský zákoník, občanský soudní řád, trestní zákon, trestní řád, právní předpisy o sociálním zabezpečení, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů, a podobně.

2.3 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Jak již bylo v úvodu naznačeno, při výkonu kolizního opatrovnictví je důležitá provázanost spolupráce mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí a soudy. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou ze zákona:¹⁹

- a) krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy),
- b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností (tj. městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí),
- c) obecní úřady a újezdní úřady,
- d) Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV),
- e) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (v případech s mezinárodním rozměrem)
- f) a Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.

Dále je sociálně-právní ochrana zajišťována:

- a) obcemi a kraji v samostatné působnosti,
- b) komisí pro sociálně-právní ochranu dětí

¹⁷ [16]

¹⁸ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 2.

¹⁹ § 3 a § 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

a dalšími právními a fyzickými osobami, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, které však nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Pověření k výkonu SPOD uděluje krajský úřad rozhodující rovněž o rozsahu pověřením, které může být podle zákona uděleno k taxativně vymezeným činnostem v různém rozsahu. Práva a povinnosti jednotlivých orgánů SPOD a dalších pověřených osob jsou přesně vymezeny zákonem.²⁰

2.3.1 Obecní úřady obcí s rozšířenou působností

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností jsou jedním z orgánů sociálně-právní ochrany. Těmto úřadům zákon o SPOD stanovuje kompetence a zároveň ukládá nejvíce povinnosti²¹ v ochraně dětí a pomoci rodičům a dalším osobám, jež jsou odpovědné za výchovu dětí, a vykonávají tak nejrozsáhlejší oblast agendy sociálně-právní ochrany. Důvodem je předpoklad, že v rámci své působnosti mohou bezprostředně sledovat dění, mají rovněž potřebné znalosti problémů a místních podmínek a mnohdy i bližší informace o fungování posuzované rodiny.²²

OSPODy, jimiž jsou obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obvykle zřizují specializovaná oddělení zaměřená na plnění jednotlivých úkolů SPOD, a to na základě možnosti přímo monitorovat ochranu práv dítěte a včas činit nezbytná opatření. Výkon SPOD je zajišťován zpravidla odborem sociálních věcí, který je dále vnitřně specializován na:

- a) oddělení péče o rodinu a děti (kam spadá mj. kolizní opatrovnictví či problematika týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte),
- b) náhradní rodinnou péči (přičemž tuto problematiku pracovníci obvykle řeší v rámci oddělení péče o rodinu a děti),
- c) oddělení sociální prevence (kam spadá sociální kuratela pro děti a mládež).

Právě znalost specifických místních podmínek a situace hraje ve výkonu SPOD nezbytnou roli, obzvláště v případě sociálně problematických oblastí. Správní obvod obecního úřadu obce s rozšířenou působností je v praxi rozdělen na jednotlivé obvody, jež mají na starosti pracovníci příslušných oddělení sociálně-právní ochrany. V rámci správních obvodů se poté provádí výkon činností spojených s ochranou práv a zájmů

²⁰ PAZLAROVÁ, Hana. Sociálně-právní ochrana dětí. In *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 459-460.

²¹ Srov. zákon o sociálně-právní ochraně dětí

²² NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 23.

děti. Pokud soud ustanoví oddělení sociálně-právní ochrany opatrovníkem dítěte, příslušný pracovník oddělení je pověřen prováděním úkonů souvisejících s ustanovením soudu tak, aby bylo dosaženo co nejužší spolupráce mezi rodinou a OSPODem.

Kvalifikační požadavky na pracovníky poskytující sociálně-právní ochranu jsou stanoveny v zákoně o SPOD. Funkci pracovníka sociálně-právní ochrany může vykonávat pouze kvalifikovaná osoba, kterou je sociální pracovník. Profesionálním sociálním pracovníkem je ten, kdo dosáhl formálně předepsaného vzdělání, cíleně a systematicky podporuje rozvoj své profesní zkušenosti, při práci zachovává standardy dobré praxe a jedná podle etických pravidel a hodnot sociální práce.²³ Na otázku, proč je to zrovna sociální pracovník, kdo poskytuje sociálně-právní ochranu, lze odpovědět, že sociální pracovník zná a umí využívat metody sociální práce, např. individuální práce s klientem, skupinové práce s rodinou, atd., a má všechny potřebné předpoklady (např. osobnostní předpoklady, teoretické znalosti a praktické dovednosti, zkušenosti z praxe) pro výkon této funkce.

Sociální pracovník OSPODu je při výkonu své role, kromě zákonů, pravidel, hodnot sociální práce, apod., vázán rovněž Standardy kvality pro OSPOD, které ovlivňují způsob provádění jeho práce v plném rozsahu jeho kompetencí. Prostřednictvím Standardů kvality pro OSPOD se určuje kvalita poskytované sociálně-právní ochrany a stanovují se vnitřní postupy OSPODu. Mimoto kladou důraz také na profesní rozvoj zaměstnanců a jejich další vzdělávání.

2.3.2 Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí

Jako orgán SPOD může vystupovat také Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí (dále jen UMPOD),²⁴ což je správní úřad s celostátní působností podřízený MPSV. Jeho vznik a působnost nejsou spojeny pouze se zákonem o SPOD, ale s celou řadou mezinárodních smluv a s nařízeními Evropské unie.²⁵

Význam UMPODu spočívá ve vypořádávání se s případy ochrany dětí mezinárodního charakteru. Předmětem jeho činnosti je především pomoc s vymáháním výživného ze zahraničí nebo do zahraničí, se zajištěním práva styku a vedením mezinárodních adopcí či řešením mediálně sledovaných případů tzv. mezinárodních

²³ PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK, Radek. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 121.

²⁴ UMPOD byl zřízen ustanovením § 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

²⁵ [17]

únosů dětí. UMPOD rovněž vystupuje jako kolizní opatrovník ve věcech týkajících se ochrany nezletilých osob v mezinárodních soudních řízeních.²⁶ V posledních letech přibývá mezinárodních partnerských vztahů, nezbytnost mezinárodně právní ochrany dětí tak nabývá na významu a sílí i důležitost UMPODu evidujícího stále více případů.

2.4 Objekt sociálně-právní ochrany

Podle zákona o SPOD²⁷ a Úmluvy o právech dítěte se dítětem myslí osoba nezletilá. Úmluva o právech dítěte charakterizuje pojem dítě jako lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, který se jí týká, nedosáhne zletilosti dříve.²⁸ Zletilým se člověk stává dosažením osmnáctého roku věku.²⁹ Před nabytím zletilosti osoba může nabyt plné svéprávnosti přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství.³⁰ V těchto případech je pak sociálně-právní ochrana poskytována pouze v rozsahu stanoveným zákonem.³¹

OSPOD poskytuje svou ochranu dětem nacházejícím se na území České republiky, a to bez ohledu na jejich státní občanství, přičemž rozdíl spočívá pouze v rozsahu jim poskytovaných služeb. Sociálně-právní ochrana v plném rozsahu je poskytována dětem, které na území České republiky.³²

- a) mají trvalý pobyt,
- b) mají zvláštním předpisem povolen trvalý pobyt po nejméně 90 dnů,
- c) zažádaly o udělení mezinárodní ochrany,
- d) získaly oprávnění k trvalému pobytu
- e) nebo žijí s rodičem, který zažádal či mu bylo uděleno oprávnění k pobytu.

U dětí nenaplňujících tyto podmínky zákon³³ stanovuje rozsah poskytování sociálně-právní ochrany jen v nezbytné míře, a to zejména co se týče zajištění ochrany jejich života a zdraví a uspokojení základních potřeb.

Okruh dětí, na něž je sociálně-právní ochrana zacílena, zahrnuje především děti v obtížných životních situacích, kdy jejich rodiče zemřeli, neplní rodičovské povinnosti

²⁶ [17]

²⁷ § 2 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

²⁸ čl. 1 Úmluvy o právech dítěte

²⁹ § 30 odst. 1 NOZ

³⁰ § 30 odst. 2 NOZ

³¹ § 2 odst. 1. zákona o sociálně-právní ochraně dětí

³² § 2 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

³³ § 37 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

nebo nevyvíjejí úsilí k výkonu práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti či je zneužívají. Podobně je tomu u dětí svěřených do péče jiným osobám, u dětí žijících zahálčivým či nemravným způsobem života či u dětí, na nichž byl spáchán trestný čin nebo jsou ohroženy násilím mezi rodiči, atd.³⁴

Výčet případů, kdy OSPOD dětem poskytuje sociálně-právní ochranu, tedy zákon o SPOD názorně stanovuje s vědomím, že mohou nastat další situace a jevy, jež děti ohrožují a narušují.³⁵ Za ohrožené nebo narušené děti jsou považováni sirotci, zanedbávané děti či děti s nežádoucím chováním a další děti v zákonem stanovených situacích trvajících po takovou dobu nebo v takové intenzitě, že mají nepříznivý vliv na jejich vývoj. Mimoto se berou v úvahu i jiné situace, které by mohly být v rozporu s právy dětí.

³⁴ § 6 odst. 1 až 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

³⁵ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 27.

3 OPATROVNICTVÍ DÍTĚTE

Opatrovnictví je pojem relativně hojně se vyskytující. Správný význam a obsah tohoto institutu, který je doménou rodinného práva, je ale často, obzvláště laickou veřejností, vnímán mylně. Vykonávání opatrovnictví, především kolizního opatrovnictví, představuje spolu s poradenstvím a sociální prací jednu ze stěžejních oblastí práce orgánů sociálně-právní ochrany.³⁶

Záležitosti spojené s opatrovnictvím upravuje celá řada zákonů, přehledně a uceleně je opatrovnictví upraveno obzvláště NOZ³⁷. Význam a smysl opatrovnictví spočívá v ochraně zájmů a naplňování práv opatrovance.³⁸ Opatrovnictví zajišťuje zastoupení toho, koho je třeba nutně zastoupit, protože nemůže jednat sám, ani být zastoupen svým zákonným zástupcem. Není tedy vždy nutně spojeno s omezením svéprávnosti chráněné osoby, jak bývalo např. v dosavadním občanském zákoníku³⁹ uváděno na prvním místě. Lze se s ním samozřejmě setkat i u nesvéprávných dospělých, ale dále i v případě střetu zájmů zákonných zástupců či v soudním nebo správním řízení.⁴⁰ Hlavní myšlenkou hromadného opatrovnictví je tedy možnost ochránit oprávněné zájmy dítěte spolu s jeho jměním podle zákona o SPOD⁴¹ či pokud soud stanoví, že to vyžaduje veřejný zájem.⁴²

Opatrovník zastupující zájmy dítěte je místo jeho zákonného zástupce ustanoven, pokud jsou, nebo by mohly být, zájmy zákonného zástupce v kolizi se zájmy dítěte, nebo by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi dětmi týchž rodičů. Dalším případem je, že zákonný zástupce dítěte hájí jeho zájmy nedostatečně. Jiné okolnosti, za kterých je potřeba opatrovníka dítěti přidělit, jsou stanoveny zákonem a je také ponechán prostor pro zákonem přesně nedefinované a nepředvídané situace, kdy je nutné, aby dítě zastupoval opatrovník.⁴³

³⁶ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 107.

³⁷ V NOZ je opatrovnictví upraveno ve dvou místech Obecné části, Hlava II: Osoby (§ 61 - § 65) a Hlava III: Zastoupení (§ 436 - § 440 a § 457 - § 485).

³⁸ § 457 NOZ

³⁹ § 27 již neplatného Zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁴⁰ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 176.

⁴¹ § 1 odst. 1 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁴² Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Dobrá praxe opatrovnictví a poskytování podpory při právních úkonech a při rozhodování*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013. s. 23.

⁴³ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 177.

3.1 OSPOD jako opatrovník dítěte

Pokud jde o právní aspekty výkonu opatrovnictví v rámci OSPOD, jednotlivé související právní předpisy byly pro přehled stručně nastíněny v předchozí kapitole. OSPOD hraje významnou roli v zajišťování institutu opatrovnictví, jímž bývá soudy často pověřen. Naplňování ustanovení o výkonu opatrovnických funkcí zákon ze všech orgánů SPOD ukládá jen obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.⁴⁴ V praxi je běžné, že OSPOD často hájí zájmy nezletilých v postavení opatrovníka. Pokud to zájem dítěte vyžaduje, provádí OSPOD také jiná nezbytná opatření, jako je např. podání návrhu na ustanovení opatrovníka.⁴⁵

Opatrovníkem dítěte se nejčastěji stává obecní úřad obce s rozšířenou působností, kde dítě současně fakticky pobývá. Výhodou je jeho dobrá znalost okolností, situace a prostředí, v nichž se rodina a dítě nachází, a to hlavně v řízení o osvojení, o zbavení či omezení rodičovské odpovědnosti a neposledně při kolizi zájmů. V případě, že se opatrovníkem dítěte stane obecní úřad obce s rozšířenou působností, ale soudní řízení, k němuž je předvolán, se koná u jiného soudu, než je soud příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte, může případ postoupit jinému příslušnému obecnímu úřadu, který je dítě v řízení povinen zastoupit.⁴⁶ K této situaci dochází pro příklad tehdy, když dítě často mění místo svého pobytu.

Co se týče poskytování SPOD, je důležité opět zdůraznit, že předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte.⁴⁷ Tato zásada se významně projevuje při ustanovení OSPODu do role opatrovníka nezletilého dítěte, které nemůže být zastoupeno svými obvyklými zástupci z důvodu možného střetu zájmů. V této situaci OSPOD stojí na straně dítěte a plně hájí a brání jeho zájmy. Často se jedná o právo na příznivý vývoj, řádné a příznivé výchovné prostředí a rovněž také o právo jeho adekvátního hmotného zabezpečení. Například během řízení o výchově a výživě vypracovává OSPOD jako opatrovník dítěte zprávu pro soud, v rámci které formuluje získané poznatky o výchovných i hmotných podmínkách rodičů dítěte, vyslovuje doporučení ohledně svěřením dítěte do péče (výlučná, střídavá péče) a také se vyjadřuje k výši navrhovaného výživného, přičemž bere ohled na adekvátní potřeby dítěte. Aby se

⁴⁴ § 17 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁴⁵ § 37 odst. 3 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁴⁶ § 62 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁴⁷ § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

opatrovník mohl takto vyjádřit, potřebuje o rodině získat příslušné informace. Pokud se stane, že tyto informace nelze úplně snadno získat nebo nejsou z různých důvodů dostupné, OSPOD jakožto orgán sdružující odborné pracovníky a spolupracující s dalšími profesionály má možnost je sehnat. Díky tomu tak zajišťuje objektivní a kvalifikovanou ochranu zájmů dítěte.

Jednotlivé situace a případy, v nichž je OSPOD ustanoven opatrovníkem dítěte, se běžně prolínají a často jsou v úzké souvislosti. Opatrovnictví má podle okolností různý obsah i účel, proto mohou být rozlišovány různé druhy opatrovnictví na základě různých hledisek.⁴⁸ Může jít o formu kolizního opatrovnictví, v jakémžto postavení OSPOD často vystupuje, přičemž cílem je hájit zájmy dítěte, které nemůže být zastoupeno svými zákonnými zástupci. Dále se jedná o situace, kdy je potřeba hájit majetkové zájmy nezletilého dítěte. OSPOD rovněž chrání dítě v situacích, kdy je třeba jeho rodiče zbavit nebo jim omezit rodičovskou odpovědnost, a to buď jako opatrovník jmenovaný soudem, nebo jako samotný návrhovatel. Opatrovník hraje také velmi důležitou roli v řízeních o osvojení, kdy usiluje o vyhledávání vhodných osvojitelů, odborně je připravuje na jejich budoucí úlohu⁴⁹ a je účasten i samotných soudních řízení.

Jednotlivé opatrovníky chránící zájmy nezletilých v jednotlivých případech je možno rozlišit na:

- a) kolizního opatrovníka (§ 460, § 892 odst. 3, § 943 NOZ),
- b) opatrovníka pro správu jmění dítěte (tzv. majetkový opatrovník, § 905 NOZ),
- c) opatrovníka v řízení o osvojení (§ 807, § 818, § 821 NOZ),
- d) opatrovníka v řízení o zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti (878 odst. 3 NOZ),
- e) opatrovníka ad hoc (§ 943 NOZ).

Z časového hlediska lze opatrovnictví rozdělit na:

- a) opatrovnictví krátkodobé (kolizní opatrovník, opatrovník v řízení o osvojení, opatrovník ad hoc),
- b) opatrovnictví dlouhodobé (opatrovník pro správu jmění dítěte, opatrovník v řízení o zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti).

⁴⁸ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 222.

⁴⁹ § 19 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Dále se také rozlišuje opatrovnictví hmotněprávní, kdy je opatrovníkovi umožněno právně jednat vůči třetím osobám v zastoupení nezletilého v omezeném rozsahu místo osob, jež by k tomu byly v opačném případě oprávněny (nejčastěji jde o rodiče). Protikladem je opatrovnictví procesní, kdy opatrovník zastupuje procesně nezpůsobilou osobu v určitém správním či soudním řízení místo osob jinak oprávněných, a činí procesní úkony vůči orgánu vedoucímu řízení a dalším účastníkům.⁵⁰

Opatrovník je mimoto ustanoven též v jiných, zvláštních případech:

- a) opatrovník v řízení o určení a popření otcovství (§ 73 o.s.ř.),
- b) opatrovník v případě nečinnosti rodičů,
- c) opatrovník v trestním řízení (§ 45 odst. 2 trestního řádu),
- d) opatrovník v dědickém řízení.

Nutno podotknout, že jednotlivé druhy opatrovnictví v rozličných typech situací zákon výslovně striktně nerozlišuje. V praxi je rozsah práv a povinností opatrovníka stanoven z hlediska účelu, pro který ho soud ustanovil, aby tak byly zcela zajištěny zájmy nezletilého dítěte. V tomto směru je přínosné, že zákon ponechává prostor a možnost, aby se role jednotlivých opatrovníků navzájem prolínaly a doplňovaly⁵¹.

3.1.1 Opatrovník pro správu jmění dítěte

I když se v případě správy jmění často pověřuje odborně fundovaná osoba, zpravidla kvůli znalostem napomáhajícím k jeho řádné správě, i OSPOD může zastávat funkci opatrovníka pro správu jmění dítěte⁵² či též tzv. majetkového opatrovníka, který představuje zvláštní druh opatrovnictví. Tento opatrovník je jmenován za účelem správy jmění dítěte v případě ohrožení jeho majetkových zájmů.⁵³ V porovnání s kolizním opatrovníkem, jehož úloha zaniká splněním úkolu, a je tedy krátkodobého charakteru, má delší trvání, protože zaniká nejpozději zletilostí či zákonným rozhodnutím soudu. V první řadě se ale o jmění dítěte mají starat a spravovat ho jako řádní hospodáři rodiče dítěte.⁵⁴

⁵⁰ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 222.

⁵¹ např. spolupráce kolizního opatrovníka a opatrovníka pro správu jmění v rámci jednoho soudního řízení

⁵² § 905 NOZ

⁵³ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 177.

⁵⁴ § 896 odst. 1 NOZ

Ohrožení majetkových zájmů dítěte může nastat zejména v případě společných majetkových práv rodičů a dítěte či dítěte a jeho sourozence. Díky ustanovení OSPODu opatrovníkem namísto jiné fyzické osoby zajistí soud záruku zvýšené ochrany jmění a zájmů dítěte. Narozdíl od fyzické osoby OSPOD musí jmenování soudu vždy přijmout. I přesto, že počet případů, kdy OSPOD zastupuje majetkové zájmy, je ve srovnání s formou kolizního opatrovnictví výrazně nižší⁵⁵, podobně jako kolizní opatrovník se i majetkový opatrovník zasazuje o ohrožené zájmy nezletilého a chrání tak jeho blaho a zaopatření. Ale v praxi je to úkol velmi náročný, takže se upřednostňuje správou jmění pověřit odborně fundovanou osobu.

3.1.2 Opatrovník v řízení o osvojení

Dále je jmenování opatrovníka nezbytné pro řízení o osvojení dítěte, jež představuje značný zásah do života nezletilého. Změna náležitosti k určité rodině a zakládání takových nových vztahů jako mezi rodičem a dítětem s sebou nesou požadavek na správný výběr osvojitelů.⁵⁶ Je na místě podotknout, že OSPOD během osvojovacího procesu vykonává různé úlohy. Zatímco zprvu funguje jako zprostředkující a vyhledávací orgán⁵⁷, následně vykonává funkci opatrovníka v řízení o osvojení.

Stejně jako kolizní opatrovnictví patří opatrovnictví v řízení o osvojení k formám krátkodobého zastoupení. V tomto řízení musí dát opatrovník souhlas k osvojení dítěte jeho jménem ve stanovených případech.⁵⁸ Jedná-li se o dítě ve věku alespoň dvanácti let, může dát souhlas k osvojení samo.⁵⁹ Pokud byl rodič osvojovaného dítěte zbaven rodičovské odpovědnosti a rovněž práva dát souhlas k osvojení, není schopen projevit svou vůli, nebo pokud splňuje jiné podmínky stanovené zákonem, není jeho souhlasu potřeba.⁶⁰ Jestliže jsou ale účastníky tohoto řízení vedle budoucích osvojitelů a dítěte rovněž i dosavadní rodiče jako zákonní zástupci, např. protože soud určil, že souhlasu rodičů osvojovaného dítěte je zapotřebí, hrozí zde nebezpečí střetu zájmů mezi rodiči a dítětem. V takovém případě je v řízení nutné ustanovit kolizního opatrovníka. Z toho vyplývá, že v řízení o osvojení může docházet i ke jmenování (vyjma opatrovníka pro

⁵⁵ Vychází z informací získaných od sociálních pracovníků OSPOD Praha 12.

⁵⁶ § 19 odst. 1 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁵⁷ § 19 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁵⁸ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 230.

⁵⁹ § 806 a § 807 NOZ

⁶⁰ § 818 a § 821 NOZ

řízení o osvojení) opatrovníka kolizního. Zájmy dítěte v řízení tedy hájí buď opatrovník pro řízení o osvojení, nejsou-li rodiče dítěte účastni, nebo kolizní opatrovník, jsou-li rodiče dítěte účastni a hrozí-li zde kolize zájmů. Tyto dva rozdílné typy opatrovnictví sice nejsou totožné,⁶¹ nicméně v praxi je běžně zastává právě OSPOD, jehož úloha opatrovníka končí osvojením dítěte.

3.1.3 Opatrovník v řízení o zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost představuje privilegium rodiče. Dojde-li k situaci, že rodič z různých důvodů, zaviněně i nezaviněně, řádně nevykonává či nemůže vykonávat závazky, jež s sebou rodičovská odpovědnost nese, soud může jeho rodičovskou odpovědnost omezit, přičemž ta náleží druhému rodiči. Ale je-li omezena i rodičovská odpovědnost druhého rodiče, soud jmenuje dítěti opatrovníka, na kterého omezenou odpovědnost přenesse, aby mohly být hájeny zájmy dítěte.⁶²

Soud zasahuje buď ve formě pozastavení rodičovské odpovědnosti,⁶³ jejího omezení,⁶⁴ nebo jejího úplného zbavení.⁶⁵ Podle toho se liší i důsledky jednotlivých zásahů, jež pro rodiče a dítě nastávají. Úloha opatrovníka je klíčová jak v samotném řízení o zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti, kdy zájmy dítěte hájí kolizní opatrovník, protože zde může docházet ke střetu zájmů zbavovaných či omezovaných rodičů a dítěte, tak i v případě samotného omezení, jelikož je nezbytné jmenovat opatrovníka chránícího zájmy dítěte po skončení řízení, a to v takovém rozmezí, v němž byla rodičovská odpovědnost rodičů omezena.

Zatímco výkon kolizního opatrovnictví končí v závěru soudního řízení, opatrovník vykonávající práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti pokrývá zájmy dítěte v rozsahu omezení rodičů, a řadí se tak mezi dlouhodobé formy opatrovnictví.⁶⁶

⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 343.

⁶² § 878 NOZ

⁶³ § 869 NOZ

⁶⁴ § 870 NOZ

⁶⁵ § 871 NOZ

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 388.

3.1.4 Opatrovník ad hoc

Opatrovník musí být jmenován soudem také v případech, kdy je to potřeba v zájmu dítěte z jiných důvodů. Jde o zvláštní typ opatrovnictví, jež stojí vedle ostatních druhů opatrovníků. Ke jmenování opatrovníka ad hoc soudem dochází v případech, kdy je to nutné z jiných důvodů než je kolize zájmů, ochrana majetkových zájmů, zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti či řízení o osvojení.⁶⁷ Představuje tak významnou „pojistku“ v případech, kdy je nutné chránit zájmy dítěte z jiných než výše uvedených důvodů. Tím se zaručí, že v zákonem nepředpokládaných či nepředvídatelných situacích nezůstanou zájmy dětí bez ochrany.

Příkladem takovýchto situací může být například nečinnost rodiče, jehož dítě bylo svěřeno do pěstounské péče, ve vyřizování osobních dokladů dítěte či bránění takovému dítěti ve studiu, pro které má dle svého pěstouna dispozice. Ustanovením opatrovníka ad hoc jsou hájeny zájmy dítěte, které rodič nemůže, neví jak či si nepřeje hájit sám, anebo pokud je rodič k dítěti lhostejný. Podobné situace mohou vyvstat u dětí, jež jsou umístěné ve výchovných ústavech, přičemž o ně rodiče projevují spíše formální zájem. Pokud toto lhostejné chování dítě ohrožuje, dřívějším krokem před zbavením nebo omezením rodičovské odpovědnosti lhostejného rodiče může být právě jmenování opatrovníka ad hoc.⁶⁸

Při výkonu tohoto typu opatrovnictví jde především o projednávání krátkodobějších záležitostí, opatrovník ad hoc tedy spadá do opatrovnictví krátkodobého.⁶⁹

3.2 Opatrovnictví a poručenství

Ve vztahu k nezletilým dětem je třeba rozlišovat institut opatrovnictví od institutu poručenství. Zákon stanovuje, že „*pro opatrovnictví, opatrovníka a opatrovance platí ustanovení o poručenství, poručníkovi a poručenci přiměřeně*“,⁷⁰ ale opatrovnictví a poručenství se rozlišuje. K zaměňování těchto odlišných úloh docházelo

⁶⁷ § 943 NOZ

⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 389.

⁶⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 388.

⁷⁰ § 944 NOZ

zejména do roku 1989 (pod termínem opatrovnictví se skrýval institut opatrovnictví a rovněž poručenství), než byla přijata velká novela zákona o rodině.

Důvodem ke jmenování poručníka nezletilému dítěti je fakt, že zde není ani jeden z rodičů, který by měl a vůči svému dítěti vykonával rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Ustanovený poručník má vůči dítěti všechna práva a povinnosti jako rodič. Výjimkou je vyživovací povinnost, kterou naplňovat nemusí. Okruh práv a povinností lze podle osoby poručníka či na základě jiných okolností vymezit i jinak. Úlohu veřejného poručníka vykovává OSPOD.⁷¹

Kolizní opatrovník ve srovnání s poručníkem vykonává pouze některá rodičovská práva a povinnosti, kdežto poručník toto koná namísto rodičů, protože oni již nejsou nositeli rodičovské odpovědnosti. Lze tedy říci, že výše zmíněný paragraf spíše hovoří o zaměření funkce opatrovníka a poručníka především do oblasti právních aspektů, přičemž výjimky jsou specifikovány v dalších ustanoveních.⁷²

Opatrovník tedy nahrazuje zákonné zástupce dítěte v určitém rozsahu a vykonává pouze jejich dílčí práva a povinnosti. Poručníkovi je umožněno vykonávat všechna práva a povinnosti, jež by jinak náležely rodičům, tedy i právo na zajištění výchovy dítěte.

⁷¹ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 113 a 114.

⁷² ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012 s. 409.

4 KOLIZNÍ OPATROVNICTVÍ

V předešlé kapitole byl obecně představen institut opatrovnictví, v rámci kterého jsou rozlišovány hlavní druhy opatrovníků vzhledem k typu soudního řízení a účelu jejich jmenování. V souvislosti s tím došlo ke krátkému srovnání jednotlivých opatrovníků s opatrovníkem kolizním, jehož úloha a poslání budou podrobněji rozpracovány v této kapitole.

V současné době končí mnoho manželství i nesezdaných soužití rozchodem. Pokud se v rámci těchto partnerství narodí děti, jsou jejich rodiče, i když již netvoří pár, nuceni vypořádat se s okolnostmi. Nezřídka ale vznikají problémy, že se rodiče nejsou schopni nebo ochotni rozumně dohodnout na výchově a výživě svých dětí, eventuálně i na styku s nimi, a tak stále častěji musí tyto záležitosti řešit soudy, jež následně v soudních řízeních stále běžněji jmenují kolizní opatrovníky. Úlohu opatrovníků v těchto případech plní OSPODy, které hrají při opatrovnictví nezletilých dětí nezastupitelnou roli. Institut kolizního opatrovnictví může představovat jak opatrovnictví hmotněprávní, tak procesní. Nejčastějším případem kolizního opatrovnictví v rámci SPOD však je opatrovnictví procesní.⁷³

4.1 Střet zájmů

Termín *kolizní opatrovník* byl až donedávna pojem v zákoně neuvedený, jednalo se hlavně o název postupně vžitý a hojně používaný. Objevil se ale například v Instrukcích Ministerstva spravedlnosti.⁷⁴ V současné době představuje ustálený pojem, který je uznávaný také NOZ.⁷⁵ Už samotný tento termín napovídá, že úloha kolizního opatrovníka hraje v neklidné situaci⁷⁶ rodiny velkou roli.

Zřejmě nejčastějším případem, kdy dojde k ustanovení opatrovníka nezletilému dítěti, je případ kolize zájmů rodičů se zájmy samotného dítěte. Nezletilé dítě představuje oproti rodičům slabší stranu, jež potřebuje zastoupení ve formě institutu opatrovníka zajišťujícího ochranu zájmů dítěte, protože vzhledem ke svému věku není procesně způsobilé. Zároveň se v souvislosti s předmětem řízení předpokládá možnost

⁷³ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 231.

⁷⁴ konkrétně v Instrukcích Ministerstva spravedlnosti č.j. 505/2001-Org.

⁷⁵ NOZ tento termín výslovně zmiňuje v § 460

⁷⁶ kolizi z lat. *collisio* střetnutí

konfliktu zájmů mezi dítětem a jeho rodiči, rovněž účastníky řízení, kteří v takovém případě nemůžou své dítě zastupovat jako jeho zákonní zástupci.

Soud ve zmíněné situaci jmenuje kolizního opatrovníka. Podle NOZ jde o situaci, „*hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné*“ a obecně „*jiné osoby na straně druhé*“⁷⁷, a to zejména tehdy, pokud by mohlo „*dojít ke střetu zájmů mezi ní a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů*“⁷⁸. Na jiném místě NOZ sděluje, že kolizního opatrovníka jmenuje soud, „*dojde-li ke střetu zájmu zákonného zástupce nebo opatrovníka se zájmem zastoupeného či ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týmž zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, anebo hrozí-li takový střet*“⁷⁹. Ze stylu vyjádření zákona je zřejmé, že ke jmenování kolizního opatrovníka nedochází pouze při skutečném střetu zájmů, ale zcela stačí pouhá eventualita střetu zájmů. V praxi se tak stává, že střet mezi zájmy rodičů a zájmy dítěte ještě ani nenastal, ale už v situaci, kdy vyvstane riziko, že by ke střetu zájmů mohlo dojít, není rodičům umožněno své dítě zastupovat.

Typickým příkladem této situace je totožné soudní řízení, jehož se účastní rodiče a jejich nezletilé dítě. Na jejich místo tedy musí být soudem jmenován jiný zástupce. Dalším příkladem by mohla být situace, v níž nedochází ke střetu zájmů mezi dítětem a jeho rodiči, ale mezi dítětem a jeho opatrovníkem, kdy opatrovníkem je sourozenec opatrovance, přičemž oba jsou účastníky stejného soudního řízení (např. dědického). Zde se jedná především o dočasné situace a kolizní opatrovník je jmenován pouze pro překonání konkrétní hrozby střetu zájmů. Zároveň je žádoucí, aby opatrovník (v tomto případě sourozenec) po vyřešení tohoto problému svou funkci dál vykonával.⁸⁰ Mimoto může ke střetu zájmů dojít rovněž mezi osvojitelem a osvojencem, mezi osvojencem a vlastními dětmi osvojitele, anebo také mezi poručníkem či jeho dětmi a poručencem, apod.⁸¹

Střet zájmů může nastat rovněž mezi dětmi týchž rodičů a rodiče pak své děti opět nemohou zastupovat, je tedy nutné ustanovit každému dítěti opatrovníka, který nezávisle hájí jeho zájmy.⁸² Nicméně v praxi je nejběžnější, že se do konfliktu dostanou zájmy dětí se zájmy rodičů. Jde zejména o řízení o výchově a výživě či úpravě styku

⁷⁷ § 943 NOZ

⁷⁸ § 892 odst. 3 NOZ

⁷⁹ § 460 NOZ

⁸⁰ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 177.

⁸¹ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 231.

⁸² např. v řízení o dědictví

s dítětem, kdy kolize zájmů velmi často hrozí a také nastává v rámci hádek a „boje“ rodičů o dítě, protože ti mají sklon zaměřovat zájem dítěte za svůj vlastní. K dalším typům střetů dochází dále také v řízení o zbavení či omezení rodičovské odpovědnosti, o určení nebo popření otcovství (tzv. určení paternity), při určení nebo změně příjmení dítěte v případě, že s tím jeden z rodičů nesouhlasí, v řízení o osvojení, popřípadě ve všech ostatních záležitostech, v nichž se zákonní zástupci nezletilého dítěte nedohodnou.

4.2 Doba trvání opatrovnictví

Z hlediska časového trvání lze kolizní opatrovnictví v případě střetu zájmů považovat za opatrovnictví krátkodobého charakteru. Tento typ opatrovnictví totiž slouží výhradně k zabezpečení zájmů dítěte v rámci konkrétního řízení a úloha opatrovníka končí s uzavřením daného řízení, pro které byl opatrovník ustanoven. Lze tedy říci, že jeho úkol je naplněn uhájením zájmů dítěte v daném soudním řízení.⁸³ Pokud dojde ve věci dotyčného dítěte k zahájení dalšího řízení, kolizní opatrovník je dítěti znovu jmenován. K opětovnému ustanovení kolizního opatrovníka dochází v praxi poměrně běžně, jelikož ve věcech jednoho dítěte bývá obvykle vedeno několik řízení, v jejichž rámci je nutné chránit zájmy dítěte nezávislým opatrovníkem. K tomu dochází např. při opakujícím se určování výše výživného v důsledku změny okolností.

Doba trvání opatrovnictví se liší v závislosti na typu případu. Někdy je opatrovník jmenován pro určitý právní úkon či jednání, např. uzavření darovací smlouvy, smlouvy o poskytnutí úvěru ze stavebního spoření, schválení dohody o vypořádání dědictví. Vedle toho může být také jmenován pro určité řízení ve věci, např. pro řízení o úpravě výchovy a výživy dětí po rozvodu rodičů, určení či popření otcovství či pro výkon opatrovnictví dlouhodobějšího charakteru (opatrovnictví pro správu jmění nebo výkon opatrovnictví při omezení rodičovské odpovědnosti).⁸⁴

Soud může kolizního opatrovníka zprostit funkce, pokud již pominula potřeba, jež vedla k jeho jmenování. Ať jde o fyzickou či právnickou osobu nebo OSPOD, výkon opatrovnictví končí provedením úkonu, řízení, jednání či rozhodnutím soudu ve věci. To je pro OSPOD podstatné zejména v případech, kdy by někteří rodiče dětí, jež

⁸³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 350.

⁸⁴ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 109.

OSPOD jako opatrovník zastupoval, mohli žádat dalších úkonů ve svém zájmu.⁸⁵ Ti předpokládají, že opatrovník přebírá jejich veškerá práva a jeho povinností je vykonávat další činnosti v jejich zájmu. V tomto smyslu dochází k mylnému výkladu role kolizního opatrovníka, jelikož rodiče se často odvolávají na opatrovnickou úlohu OSPODu, kterou již dávno nevykonává, protože řízení skončilo nebo došlo ke změně situace a novému rozhodnutí soudu. V době po skončení opatrovnické sice OSPOD provádí další opatření vedoucí k ochraně zájmů dětí, nikoliv však zájmů rodičů. Z těchto důvodů představuje výkon kolizního opatrovnické problematickou oblast. K tomu přispívá i fakt, že rodiče ve snaze prosazovat svá práva nejsou daleci využít všech možných dostupných prostředků včetně podávání stížností na pracovníky SPOD či využití mediálních prostředků.

Úloha a funkce kolizního opatrovníka končí právní mocí rozsudku soudu. V případě, že OSPOD vyhodnotí situaci dítěte, které jako kolizní opatrovník v rámci řízení zastupoval, jako ohrožující⁸⁶, dále poskytuje sociálně-právní ochranu, ale už ne ve funkci kolizního opatrovníka.⁸⁷

4.3 OSPOD jako kolizní opatrovník

Zpravidla je do funkce kolizního opatrovníka jmenován OSPOD⁸⁸, příslušný většinou podle místa trvalého bydliště nezletilého dítěte. Kolizním opatrovníkem je pak pověřený sociální pracovník zaměstnaný na úseku místně příslušného OSPODu. Soud není vázán žádným striktním nařízením a může do této funkce jmenovat i jinou osobu. Může to být jak osoba fyzická, např. osoba blízká dítěti a rodině či jiná fyzická osoba, tak právnická, tedy OSPOD, občanské sdružení, apod. Narozdíl od jiných osob, jež s opatrovnickým musí souhlasit, nemůže OSPOD roli opatrovníka odmítnout. Nicméně se ale může proti usnesení, kterým ho soud do funkce jmenoval, odvolat. Stává se to zvláště v situacích, kdy by v řízení hrozila neobjektivnost, např. když by byl OSPOD jmenován opatrovníkem v řízení, jehož účastníky by byli představitelé tohoto úřadu a jejich děti.⁸⁹

⁸⁵ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 109.

⁸⁶ ve smyslu § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁸⁷ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 235.

⁸⁸ obecní úřad obce s rozšířenou působností

⁸⁹ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 109.

Přestože OSPOD musí ustanovení soudu akceptovat a je povinen funkci opatrovníka přijmout a řádně ji vykonávat, může se octnout v situaci, kdy by do funkce ustanovován být neměl. To platí zejména, je-li sám navrhovatelem.^{90 91} Je otázkou, zdali by měl OSPOD v případě návrhu na nařízení ústavní výchovy dítě současně zastupovat ve funkci opatrovníka. Pokud je totiž v procesní roli navrhovatele, nemůže zároveň plnit poněkud rozdílnou úlohu opatrovníka.⁹² Toto by měl mít na paměti především soud. Aby se podobným diskutabilním situacím vyhnul, měl by ustanovit jinou vhodnou osobu, třeba jmenovat opatrovníka z řad neziskových organizací, které mají pověření k SPOD.

4.3.1 Řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem

Nejčastěji bývá kolizní opatrovník ustanovován v řízeních o výchově a výživě nezletilého dítěte, tzn. při úpravě práv a povinností k nezletilým dětem. Řízení o výchově a výživě, případně též o úpravě styku, spadají v rámci českého soudnictví mezi ta početnější. Vedle jiných vlivů je to způsobené zejména poměrně vysokou mírou rozvodovosti. Manželství s dětmi totiž nemůže být rozvedeno bez řádné úpravy jejich výchovy a výživy. Z tohoto důvodu je podáván návrh na úpravu poměrů nezletilého dítěte pro dobu před a po rozvodu, který většinou zahrnuje úpravu okolností spjatých s výchovou a výživou a také styku s dítětem, pokud se jeho rodiče nemůžou dohodnout.

Soud pro toto řízení ustanoví dítěti opatrovníka, kterým je v praxi nejčastěji OSPOD. Přispívá k tomu zejména jeho vybavenost, kvalifikovaní pracovníci s odbornými i praktickými zkušenostmi spojenými s výkonem opatrovnictví a dobrá znalost místního prostředí. OSPOD jako kolizní opatrovník je rovněž schopen dítěti zajistit zastoupení nezávislé na zájmech jeho rodičů, a tudíž spolehlivě hájit jeho zájmy.

4.4 Postavení, práva a povinnosti kolizního opatrovníka

Jelikož jmenování opatrovníka znamená v každé situaci určitý omezující zásah do práv zákonného zástupce, je nanejvýš nutné tuto úlohu vykonávat vážně, sečtěle a odpovědně v nejlepší zájmu dítěte.⁹³ Kolizní opatrovník je přímým účastníkem soudního řízení a je přítomen soudního jednání. OSPOD vystupující v pozici kolizního

⁹⁰ ve smyslu § 14 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁹¹ s výjimkou opatrovníka v řízení o osvojení

⁹² HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2007. s. 109.

⁹³ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. s. 111.

opatrovníka je v řízení povinen uplatňovat všechna procesní práva dítěte na základě procesní plné moci.⁹⁴ Jménem dítěte může činit úkony, které by v řízení mohl uplatnit rodič, a to až do právní moci rozsudku okresního nebo (v případě odvolacího řízení) krajského soudu.

Jeho hlavní úlohou je náležitě chránit výlučně zájmy nezletilého dítěte, ať už tyto zájmy vyhovují či nevyhovují jeho rodičům. Chránit zájmy dítěte znamená realizovat jeho zákonem přiznaná práva v jednotlivých záležitostech, které se ho týkají. Zájmy dítěte mají výsadní postavení a nelze je nikdy podřadit zájmům rodičů, rodiny, dalších osob či státu.

Kolizní opatrovník může díky svému postavení vykonávat všechna procesní práva účastníka řízení. Mezi jeho základní a nejdůležitější procesní práva patří:

- a) právo účastnit se jednání,⁹⁵
- b) právo nahlížet do spisu,⁹⁶
- c) právo vyjadřovat se k návrhům a důkazům a také sám navrhnout důkazy k prokázání svých tvrzení,⁹⁷
- d) právo pokládat otázky svědkovi,⁹⁸
- e) právo na závěrečný návrh a shrnutí a vyjádření se k dokazování i k právní stránce věci,⁹⁹
- f) právo na odvolání,¹⁰⁰
- g) právo vyjádřit se k osobě soudce z hlediska jeho podjatosti.¹⁰¹

Významným právem je z hlediska ochrany zájmů dítěte právo na odvolání. Vyžaduje-li to zájem nezletilého dítěte, může se kolizní opatrovník odvolat proti rozsudku, který obdrží, a hájit tak jeho ohrožené zájmy. Vedle toho stojí další důležité právo, a to právo navrhnout soudu, aby vyslovil předběžnou vykonatelnost rozsudku v případě, že by účastníku hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné či značné újmy.¹⁰² Může jít zejména o situace, kdy se jedná o úpravu styku, přičemž v důsledku hrozí značná a nenahraditelná ztráta citových vazeb mezi dítětem a rodičem. Naplňováním

⁹⁴ § 31 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen o.s.ř.)

⁹⁵ povinnost účastnit se soudního jednání vzniká na základě předvolání

⁹⁶ § 44 o.s.ř.

⁹⁷ § 123 o.s.ř., tedy sděluje soudu skutečnosti mající pro dané řízení význam

⁹⁸ § 126 odst. 3 o.s.ř.

⁹⁹ § 118 o.s.ř.

¹⁰⁰ § 201 o.s.ř.

¹⁰¹ § 15 o.s.ř.

¹⁰² § 162 odst. 2 o.s.ř.

zájmů dítěte není myšleno pouhé splnění jeho bezprostředních přání nebo respektování jeho okamžitých citových vazeb. Především jde o zájmy v širším smyslu, kdy je třeba usilovat o to, aby dítě prospívalo a nebyl křiven jeho mravní vývoj a charakter. Tak mu snad v životě zůstanou dobré vztahy s oběma rodiči jako vzor pro jeho vlastní rodičovskou úlohu.

Právo, které je v souvislosti s opatrovnictvím zcela logické, je právo účasti při jednání. Nicméně nejde pouze o určitou výsadu, ale spíše o vyjádření jisté povinnosti. Pokud dojde k situaci, že se kolizní opatrovník řádně neomluví a k soudnímu jednání se nedostaví, soud je oprávněn jednat i v jeho nepřítomnosti.¹⁰³ V takovém řízení se pak vychází z obsahu spisu a provedených důkazů. Zde ale nemusí docházet k naplňování předního poslání kolizního opatrovníka, kterým je chránit a naplňovat zájmy dítěte.

Při nahlížení kolizního opatrovníka do spisu je důležitá jeho diskrétnost, aby se informace o obsahu spisu nedostaly do nesprávných rukou a aby byla zachována tajnost uchovávaných informací, které jsou ze zákona chráněny. O zachování důvěrných informací jde samozřejmě i v případě nahrávek a jiných záznamů, jež zachycují podobný obsah.

Procesním právem dítěte jako účastníka je rovněž právo na spravedlivý proces a s tím související projednání a rozhodnutí o věci bez průtahů.¹⁰⁴ Ve složitých případech může OSPOD požádat o zastoupení dítěte advokátem, a to udělením plné moci starostou obecního úřadu obce s rozšířenou působností.¹⁰⁵

Zajímavým právem kolizního opatrovníka je možnost sedět v soudní síni na boční straně soudního stolu (naproti zapisovatele), případně u samostatného stolku pro navrhovatele.¹⁰⁶ Jenže v některých soudních síních je jiný zasedací pořádek, který tomuto ustanovení neodpovídá, takže je opatrovník stejně nucen sedět na místě pro veřejnost.

OSPOD je při výkonu funkce kolizního opatrovníka povinen dodržovat základní zásady mj. správního řádu, zejména zjišťovat skutečný stav věci.¹⁰⁷ Co se týče dalších povinností, jde především o povinnost navrhnout a prokázat opatrovníkových

¹⁰³ § 101 o.s.ř.

¹⁰⁴ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 231.

¹⁰⁵ NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014, s. 113.

¹⁰⁶ § 42 odst. 2 kancelářského řádu

¹⁰⁷ [18]

tvrzení,¹⁰⁸ jež by měl v případě neúplnosti doplnit a rovněž je podložit příslušnými důkazy. Z toho také vyplývá další závazek, že opatrovník je povinen soudu sdělit záležitosti mající souvislost a význam pro konkrétní řízení,¹⁰⁹ což ukládá zákon o SPOD¹¹⁰ orgánům sociálně-právní ochrany, komisi a poradním sborům, jež jsou povinny navzájem si sdělovat informace z evidence a spisových dokumentů v potřebném rozsahu. Mezi další neposlední povinnost opatrovníka patří řádné odůvodnění případného odvolání proti soudnímu rozhodnutí, kdy uvede v jakém rozsahu s ním nesouhlasí, v čem spatřuje nesprávnost rozhodnutí či postupu soudu a čeho se domáhá.¹¹¹

Kolizní opatrovník je povinen vést spisovou dokumentaci o dětech, jež zastupuje.¹¹² Do této dokumentace mohou nahlížet také jejich rodiče. V některých případech, kdy by to bylo v rozporu se zájmy dítěte, může kolizní opatrovník žádost rodičů o nahlédnutí do spisu zamítnout. Je totiž příhodné zkoumat, co rodiče k žádosti vede, je-li to možné zjistit. Pokud má opatrovník podezření, že hlavní motivací rodiče je zjistit, co OSPODu sděluje jeho partner, může předejít konfliktu. Jestli se ale rodič zajímá o informace spjaté s návštěvou v rodině a jeho předmětem zájmu je dítě, žádost není třeba zamítnout.

V první řadě je spisová dokumentace vedena pro účely úřadu, nikoliv rodičů. Proto by měla být vedena tak, aby na činnost jakéhokoliv pracovníka mohl navázat i jeho nástupce a zachovala se tak kontinuita sociální práce s rodinou. Spisová dokumentace je také nejvýznamnějším důkazním prostředkem v případech, kdy je třeba postup kolizního opatrovníka přezkoumat. Je tedy vhodné ji vést stejně pozorně a pečlivě, jako je třeba vykonávat samotnou funkci institutu opatrovnictví.¹¹³

Mimo některá z výše uvedených práv a povinností jsou pro realizaci sociálně-právní ochrany dětí důležité další požadavky, a to aby pověřený sociální pracovník uměl eticky správně jednat, byl zainteresovaný do problematiky těch, jež zastupuje, byl obětavý a do určité míry osobně zaujatý svou úlohou.

¹⁰⁸ § 118 o.s.ř.

¹⁰⁹ § 128 o.s.ř.

¹¹⁰ podle § 51 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

¹¹¹ § 205 o.s.ř.

¹¹² § 54 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

¹¹³ [18]

4.4.1 Zjišťování názoru dítěte a právo na informace

Významnými právy dítěte je právo být slyšeno a právo na informace a pomoc. Na základě mezinárodních smluv¹¹⁴ je třeba zabezpečit, aby dítě v rámci soudního řízení mohlo sdělit své názory a zcela svobodně se vyjádřit, a to buď přímo u soudu, nebo prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany. Platí to ve všech záležitostech, jež jsou v rámci SPOD projednávány, týkajících se jeho osoby. Dítě se může vyjádřit i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu. Přitom je důležité, aby názorům a vyjádřením dítěte byla vzhledem k jeho věku a rozumové vyspělosti věnována náležitá pozornost.

Pro dítě může být značně složité správně pochopit situaci, jež se kolem něj odehrává. „Dítě, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního nebo správního řízení, kterého je účastníkem, obdrží od orgánu sociálně-právní ochrany informace o všech závažných věcech.“¹¹⁵ Kolizní opatrovník dítěti poskytuje příslušné informace a sděluje mu, jaké důsledky s sebou nesou jednotlivá rozhodnutí. Také je mu povinen objasnit následky plynoucí z vyhovění jeho názorům a přáním.

Zákon ukládá soudu povinnost zjistit stanovisko dítěte,¹¹⁶ a to jeho výslechem. Názor dítěte může soud výjimečně zjistit též prostřednictvím zástupce dítěte, příslušného OSPODu nebo ze znaleckého posudku. Konkrétní způsoby, jimiž se zjišťují názory dítěte, jsou voleny podle konkrétních okolností jednotlivého případu předsedou senátu. Protože stanoviska dítěte jsou zjišťována jak kolizním opatrovníkem, tak soudem, je mezi těmito dvěma subjekty vyžadována spolupráce také proto, aby se předešlo zbytečně opakovanému vyslýchání dítěte. Nejvhodnější je dítě vyslechnout pouze jednou, ve složitějších případech nejlépe za přítomnosti soudce i opatrovníka.¹¹⁷

Povinností kolizního opatrovníka zastupujícího nezletilé dítě v řízení je poskytovat mu ústřední a pravdivé informace, jež se týkají řízení, s ohledem na jeho věk a zjistit jeho názor, který pak uvede u soudu. Vzhledem k věku dítěte je rovněž důležité, aby dítě patřičně rozumělo úloze kolizního opatrovníka.¹¹⁸

¹¹⁴ např. článek 12 Úmluvy o právech dítěte

¹¹⁵ § 8 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

¹¹⁶ § 100 odst. 3 o.s.ř.

¹¹⁷ [18]

¹¹⁸ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 232.

4.4.2 Návštěva opatrovníka v rodině a zpráva pro soud

Dalším pověřením OSPODu jakožto kolizního opatrovníka je zpracovávat zprávy pro soud. OSPOD podává soudu, kterým byl ustanoven ve věcech úpravy práv a povinností k nezletilým dětem, tzv. výchovnou zprávu. Tato zpráva svědčí o situaci v rodině, o možnostech a hlediscích rodičů dítěte a také přirozeně o názorech samotného dítěte za účelem ochrany jeho práv a zájmů. Zpráva pro soud a stanovisko OSPODu ve funkci kolizního opatrovníka se formuje na základě osobních rozhovorů s rodiči a dítětem, u něhož se bere ohled na jeho věk a stupeň rozumového vývoje.¹¹⁹

Zprávy pro soud, které se týkají poměrů zastupovaného dítěte, jeho rodiny, prospěchu, apod., jsou spjaty s jistými zákonem stanovenými oprávněními, aby mohl OSPOD zjistit skutečný stav věci. Kolizní opatrovník často mapuje situaci rodiny v místě jejího bydliště. Zákon mu uděluje povolení navštěvovat dítě a jeho rodinu v místě, kde žijí, vstupovat do jejich obydlí¹²⁰, informovat se, ať už ve škole, u lékaře, v zaměstnání, či jinde, na péči poskytovanou rodiči (popř. jinými osobami odpovědnými za výchovu) dítěti, na podmínky, v nichž dítě žije, na jeho prospěch a chování.¹²¹ Tyto výstupní informace, zjištění a obdržené důkazy jsou pak užity jako podkladové materiály a důkazní listiny. Kolizní opatrovník vede spisovou dokumentaci o nezletilých, které zastupuje. Do ní shromažďuje v časovém sledu záznamy ze šetření, protokoly z jednání, vyžádané zprávy, protokoly ze soudních jednání, rozsudky, apod.¹²² OSPOD zjištěné skutečnosti, na jejichž základě se vypracovává výchovná zpráva, vyhodnotí a poté sděluje soudu. Proto je nezbytně důležité, aby se kolizním opatrovníkem zmapovaný stav záležitostí odrazil v jeho závěrečném návrhu a zároveň aby byly tyto zprávy o situaci v rodině a zejména právě závěrečný návrh řádně zdůvodněny.¹²³

4.4.3 Rodičovské spory v souvislosti kolizního opatrovnickví

OSPOD v roli kolizního opatrovníka má vůči všem dotčeným klientům ze zákona povinnost vykonávat úkoly spojené s realizací preventivní a poradenské

¹¹⁹ [18]

¹²⁰ § 52 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

¹²¹ § 53 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

¹²² § 54 a § 55 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

¹²³ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 232.

činnosti.¹²⁴ Tato úloha je velmi důležitá obzvláště v řízeních o úpravě péče a výživy a úpravě styku s dítětem, nebo v případech, kdy k nim nejspíše následně dojde. Pokud se OSPOD dozví o sporech mezi rodiči, nejprve je posouzena naléhavost takového podnětu. Poté je příslušným sociálním pracovníkem „provedeno vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny ... vedle ostatních oblastí rovněž s ohledem na zjištění rodičovských kompetencí v době před vznikem konfliktu a rozpadem vztahu a poté, a zejména na zjištění vztahů mezi jednotlivými členy rodiny včetně dítěte a případných členů širší rodiny navzájem.“¹²⁵ Na základě těchto zjištění může být v rámci návazného individuálního plánování zvolena vhodná intervence, rodině poskytnuto sociální poradenství, nabídky a doporučení odpovídajících služeb, apod. Cílem této pomoci je eliminovat nebo alespoň zmírnit důsledky pramenící z rodinných sporů.¹²⁶ Na základě těchto principů je vedeno působení jak kolizního opatrovníka, tak soudu.

Dochází-li k rozpadu rodiny, rodině se ve spojení (nejen) s výkonem kolizního opatrovnictví podle potřeby poskytuje či zprostředkovává¹²⁷ poradenství. Pokud to povaha případu dovoluje (např. nejde-li o domácí násilí v rodině), je snahou a úkolem OSPODu působit k obnovení narušených funkcí rodiny a vést rodiče k vzájemnému porozumění, protože oba nesou rodičovskou odpovědnost. V rámci hájení zájmů dítěte, tedy úsilí o jeho morální a hmotný prospěch¹²⁸, OSPOD rodičům připomíná, že s ohledem na zájem dítěte jsou spolu alespoň v nutné míře povinni komunikovat, a vyzdvihne právo dítěte na péči a styk s oběma rodiči¹²⁹. V případě sporu je proto žádoucí, aby se rodiče před tím, než podají záležitost k soudu, snažili dospět k dohodě.¹³⁰

V rámci poradenství je vhodné projít nejen sociální, ale i psychologickou rovinu problému, též negativní vlivy a možná rizika a poškození dítěte do budoucna, jestliže by spor rodičů dále pokračoval nebo se rozvinul či pokud by s dítětem bylo ze strany rodičů manipulováno (např. rozvíjením pocitů viny u dítěte, vytlačení druhého rodiče

¹²⁴ § 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a to v souladu se základními ustanoveními § 5 – § 9 téhož zákona

¹²⁵ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 234.

¹²⁶ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 234.

¹²⁷ výjimečně i nařizuje

¹²⁸ ve smyslu § 855 odst. 2 NOZ

¹²⁹ § 907 odst. 3 NOZ

¹³⁰ např. preambule Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

ze života dítěte, apod.).¹³¹ Pokud jeden či oba z rodičů odmítají odbornou pomoc, neakceptují doporučení odborníků a jejich vzájemné spory dítě poškozují, může jim OSPOD nařídit využívat pomoc odborného poradenského zařízení. K tomu často dochází při sporech o úpravě výchovy či styku s dítětem, kdy rodiče nejsou schopni řešit záležitosti spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci.

Dalším typem pomoci, jež OSPOD v této oblasti poskytuje, je podpora při rozlišování rodičovské a partnerské roviny vztahu rodičů. Mimoto se také jedná o rady v oblasti forem péče o děti po rozchodu rodičů, přičemž hlavním hlediskem je naplnění potřeb dětí. Pokud dochází k rozchodu rodičů a nebudou-li rodiče dále vést společnou péči o dítě, v první řadě je třeba zavést myšlenku o střídavé péči. Pokud by střídavá péče byla ze strany rodičů možná (oba jsou k péči způsobilí, mají o péči zájem, je to k prospěchu dítěte), ale přesto ji jeden z nich odmítá, je úkolem OSPODu odhalit příčiny tohoto rozhodnutí.¹³²

V souvislosti s výkonem kolizního opatrovnictví lze rovněž poskytnout odbornou pomoc. Jako kolizní opatrovník by sociální pracovník měl umět klienty motivovat k využití odborné pomoci.¹³³ Kromě psychologické pomoci je dobré doporučit a následně zprostředkovat také rodinnou mediaci. Pokud ve věcech péče o nezletilé dochází ke sporům, soud může rodičům uložit účast na rodinné terapii, mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání. OSPOD je pak v postavení, kdy v rámci poradenství rodičům poskytuje podrobné informace o mediaci, jejím účelu, průběhu a kladech.¹³⁴ Smyslem mediace není smíření rozvádějících se manželů, ale jde o hledání nejvhodnějšího řešení uspořádání porozvodových vztahů. Zejména se tedy jedná o řešení záležitostí týkajících se dětí, výživného, vypořádání majetkových vztahů, apod. Výhodou mediace je, že nabízí možnost důstojného řešení sporů, nicméně její efektivita v případě soudního či správního rozhodnutí může být sporná, protože ze strany rodičů nebude dobrovolná. Některé typy konfliktů jsou navíc pro mediaci nevhodné, a to například ve vztazích s násilím mezi partnery nebo v případě dlouhodobě neřešených vztahových krizí.

¹³¹ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 234 a 235.

¹³² *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 235.

¹³³ § 12 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

¹³⁴ *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii. s. 235.

4.5 Úkony kolizního opatrovníka před soudem

Procesní úkony mají dopad na zahájení soudního řízení, jeho průběh a zakončení. Mezi obvyklé úkony spadají návrhy, a to v nejširším slova smyslu (např. žaloba, návrh na doplnění dokazování, apod.), vyjádření k provedení důkazů, předběžné opatření, výkon rozhodnutí či podávání odvolání.¹³⁵ Jednotlivé procesní úkony soudu a účastníků na sebe v průběhu soudního řízení navazují a vzájemně se doplňují.

4.5.1 Návrh na zahájení řízení

Kolizní opatrovník má právo podat návrh na zahájení řízení ve všech případech, kdy je z hlediska zájmu dítěte potřeba, aby soud či jiný orgán v záležitostech dítěte rozhodl. V každém případě je nutné, aby návrh zahrnoval nezbytné náležitosti.

V první řadě je potřeba označit soud, jemuž je podání určeno a jenž by měl být věcně i místně příslušný. Dále se uvádí, kdo návrh činí, např. u rodiče jeho jméno, příjmení, bydliště, popřípadě rodné číslo a případně také bydliště ostatních účastníků a další údaje napomáhající k identifikaci účastníka řízení. Pokud se jedná o orgán SPOD, označí se stát a jeho příslušná organizační složka, jež za něj vystupuje před soudem.¹³⁶ Také je třeba prakticky, jasně a stručně vymežit, čeho se návrh týká a co sleduje. Jde tedy o vylíčení podstatných skutečností, aby bylo zřejmé, o čem a na jakém základě má soud rozhodnout. Navrhovatel úplně, stručně, jasně a přehledně označí, čeho usiluje dosáhnout (tzv. petit). Na závěr se musí uvést datum a podpis.

4.5.2 Zahájení a průběh řízení

Řízení je zahájeno na základě podaného návrhu. Některá řízení může soud zahájit i bez návrhu. Jde především o řízení nesporná, např. ve věcech péče o nezletilé. Mimoto může soud sám zahájit řízení na základě tzv. podnětu, který může jakýmkoliv (i neformálním) způsobem podat kdokoliv.

Po zahájení řízení, ale ještě před samotným jednáním, se provádí příprava jednání.¹³⁷ Soud především zkoumá, jsou-li splněny všechny podmínky, případně jestli byly odstraněny nedostatky v návrhu na zahájení řízení. Jednání se vede tak, aby věc bylo možné rozhodnout většinou v jediném jednání. V této fázi může dojít i

¹³⁵ § 41 a následující o.s.ř.

¹³⁶ § 79 odst. 1 o.s.ř.

¹³⁷ § 114 odst. 1 o.s.ř.

k předběžnému výslechu účastníků řízení, což se uplatňuje především v nesporných řízeních ve věcech opatrovnických, protože v nich soud bez jednání nemůže¹³⁸ rozhodnout.

Na počátku soudního jednání předseda formálně zahájí řízení a poté vyzve jednotlivé účastníky k předložení jejich návrhů. Kolizní opatrovník, stejně jako další účastníci, má právo se k návrhům vyjádřit. Jednání zahajuje, řídí a končí předseda senátu, který rovněž uděluje a odnímá slovo účastníkům, přičemž dává pozor, aby jednání probíhalo důstojně a nerušeně.¹³⁹ Jednání může být přítomna i veřejnost, kterou v zájmu a k ochraně nezletilých může předseda vyloučit.

4.5.3 Dokazování

Aby účastníci prokázali svá tvrzení, musí označit důkazy. Kolizní opatrovník jako účastník řízení také navrhuje důkazy a má právo vyjádřit se ke všem provedeným důkazům. Jako důkazní prostředek může sloužit každý prostředek, jímž je možné zjistit stav věci. Zákon názorně uvádí výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, ohledání a výslech účastníků.

Pokud má být v rámci soudního jednání jako důkazní prostředek prováděn výslech svědků, účastníků či znalců, tyto osoby mají na základě předvolání povinnost se k jednání dostavit. Výslech probíhá většinou tak, že soudce nechá vyslýchaného vyličit vše, co ví, a následně klade doplňující a upřesňující otázky. Poté se může dotazovat také kolizní opatrovník, jehož otázky se musí vztahovat k předmětu jednání. Otázky sice pokládá kolizní opatrovník, ale dotazovaný odpovídá předsedovi senátu. Kolizní opatrovník si musí dát pozor, aby jeho dotazy nebyly matoucí, dvojsmyslné, nenaznačovaly odpověď či nebyly uzavřené.¹⁴⁰ Měly by být pochopitelné, jednoznačné, otevřené a přiměřené věku, mentální úrovni a psychickému stavu vyslýchaného.

Dojde-li k tomu, že rozhodnutí soudu závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví soud znalce. Znalec může být buď vyslechnut, nebo vypracovává znalecký posudek.¹⁴¹ Nicméně provedení tohoto důkazu může být někdy spojeno s prodloužením sporu. Pokud se navíc jedná o dítě, není vyloučené, že dojde k jeho traumatizování. V některých situacích může být tento důkaz nezbytný a kolizní

¹³⁸ ani na základě souhlasu účastníků

¹³⁹ § 117 o.s.ř.

¹⁴⁰ takže by byl vyslýchaný nucen odpovídat ano či ne

¹⁴¹ § 127 odst. 1 o.s.ř.

opatrovník jej v zájmu dítěte může navrhnout. Kolizní opatrovník v rámci soudního řízení naslouchá výpovědím jednotlivých účastníků a jeho pohled na případ se může měnit. Proto by měl na tuto situaci odehrávající se u soudu umět reagovat a na základě zjištěných skutečností přiměřeně jednat.

Za skutková zjištění může soud považovat též shodná tvrzení účastníků řízení.¹⁴² Dalším prostředkem, který může být v rámci řízení proveden, je důkazní listina.¹⁴³

4.5.4 Závěrečný návrh

Předseda senátu může vyzvat účastníky k přednesení závěrečné řeči. Účastníci nebo jejich právní zástupci tak mají možnost uvést svůj názor na dokazování a mohou vyjádřit, k čemu by měl soud dospět. Kolizní opatrovník by měl znát souvislosti na straně dítěte, aby byl schopný reagovat na nové situace a stanoviska přednesená dalšími účastníky řízení. Ve svém výsadním postavení, kdy je povinen co nejlépe zastupovat zájmy dítěte, by nikdy neměl vyjádření „odbýt“ výrokem, že rozhodnutí ponechá na uvážení soudu. Je proto důležité, aby zdůvodněný konečný návrh vycházející ze znalostí o situaci rodiny soudu předložil.

4.5.5 Rozhodnutí soudu

Soud rozsudkem rozhoduje o celé projednávané věci. Pokud to shledá účelným, může nejprve rozhodnout pouze o části věci nebo o jejím základu.¹⁴⁴ Obsah rozhodnutí ve věci je vysloven ve výroku rozsudku, kde soud zároveň rozhodne o nákladech spojených s řízením a případně určí jejich výši.¹⁴⁵ Rozsudek vyhlašuje předseda senátu veřejně jménem republiky. Poté jej odůvodní a poučí účastníky o opravných prostředcích. Účastníci se mohou na místě vzdát práva na odvolání.

Proti dosud nepravomocnému rozsudku nebo usnesení vydanému v řízení v prvním stupni (pokud to zákon nevylučuje) lze podat odvolání. To se podává u soudu, proti jehož rozhodnutí směřuje.¹⁴⁶ Soud musí každého o možnosti odvolání řádně poučit. Odvolání může podat také kolizní opatrovník a to do patnácti dnů od doručení písemného vyhotovení rozhodnutí. Odvolání má odkladný účinek, to znamená, že odkládá právní moc napadeného rozhodnutí do doby, než o odvolání rozhodne odvolací

¹⁴² § 120 odst. 3 o.s.ř.

¹⁴³ § 129 odst. 1 o.s.ř.

¹⁴⁴ § 152 o.s.ř.

¹⁴⁵ § 155 odst. 1 o.s.ř.

¹⁴⁶ § 204 odst. 1 o.s.ř.

soud. Toto ovšem neplatí v případech předběžně vykonatelných rozsudků jakým je například výživné pro nezletilé dítě.

V záležitostech týkajících se výživného je důležité, aby měl kolizní opatrovník na paměti, že rozsudky odsuzující k plnění výživného jsou předběžně vykonatelné. To představuje možnost podat návrh na předběžnou vykonatelnost rozsudku, kterou může soud vyslovit ve výroku rozsudku, a tím ochránit dítě před hrozícím nebezpečím těžko nahraditelné nebo značné újmy.¹⁴⁷ I kdyby se poté proti rozsudku jeden z rodičů odvolal, výživné pro nezletilé dítě bude zajištěno.

¹⁴⁷ § 162 odst. 1 o.s.ř.

5 VÝKON KOLIZNÍHO OPATROVNICTVÍ V PRAXI

Při samotném výkonu kolizního opatrovnictví je nutné, aby si byl touto funkcí pověřený sociální pracovník vědom obsahu své role. Jedná se o velmi specificky zaměřenou metodu sociální práce, jejíž realizace vyžaduje, aby pověřený sociální pracovník uplatňoval další metody sociální práce.

Účelem následujícího praktického příkladu je ilustrovat postup kolizního opatrovníka v konkrétním jednání s konkrétní rodinou, věnovat pozornost jeho „přípravě“ na soudní jednání, zaměřit se na informace, jež si musí opatřit, a nastínit, jak s nimi pracuje, analyzuje je a dospívá k návrhům prezentovaným u soudu.

5.1 Řízení o úpravě poměrů

Řízení o úpravě poměrů dětí k rodičům a rodičů a dalších osob k nezletilým patří mezi nejčastější řízení ve věcech péče o nezletilé děti. Nejčastěji tak bývá kolizní opatrovník ustanovován v řízeních o výchově a výživě nezletilého dítěte, tzn. při úpravě práv a povinností k nezletilému dítěti. K řízení o úpravě poměrů dochází nejčastěji před a po rozvodu manželství u rodičů, kteří spolu nežijí, nebo těch, co spolu žijí, ale jeden z nich dobrovolně neplní vyživovací povinnost, a dále při rozhodování o svěření dítěte do výchovy třetí osoby nebo při rozhodování o změně výchovy.

Soud může i bez návrhu rozhodnout, komu z rodičů svěří dítě do výchovy a jakým způsobem bude každý z rodičů přispívat na jeho výživu, pokud spolu rodiče nežijí a nedohodnou-li se o úpravě výchovy a výživy sami. Takto může soud postupovat také v případě, že spolu rodiče žijí, ale jeden z nich vůči svému dítěti neplní vyživovací povinnost.

Soud při svém rozhodování zkoumá, kdo z rodičů prioritně zajišťuje celkovou péči, přihlíží ke vztahovým vazbám, vyspělosti dítěte a jeho věku, bytovým podmínkám a majetkovým poměrům a dalším faktorům významným pro výchovu dítěte. Výše výživného se stanovuje na základě věku dítěte, jeho potřeb, zdravotního stavu, nákladů spojených s péčí o něj a také s ohledem na jeho školní či mimoškolní aktivity. Soud zkoumá rovněž výtěžkové poměry obou rodičů, přičemž vychází z toho, že dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů.

Ve věci úpravy poměrů soud ustanoví nezletilému dítěti opatrovníka, v nejčastějším případě OSPOD. Úkolem kolizního opatrovníka v této chvíli je zmapovat

situaci v rodině a hájit zájmy dítěte, jak to vyplývá z legislativního zakotvení této funkce mj. z Listiny základních práv a svobod, Úmluvy o právech dítěte, NOZ a zákona o SPOD.

Ať už jsou poměry dítěte upraveny jakýmkoliv způsobem, rodiče nadále zůstávají rodiči svého dítěte a jsou stejně jako předtím zodpovědní za jeho zdravý vývoj a rozvoj a mají povinnost jej vyživovat dle svých možností a schopností a podílet se na jeho výchově. Pokud nedojde k omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti, rodiče zůstávají zákonnými zástupci dítěte i po úpravě poměrů, a mají tak právo a zároveň povinnost vytvořit pro něj takové podmínky, aby se mohlo zdravě rozvíjet a nebylo tím, že spolu jeho rodiče nežijí, vystaveno žádnému násilí, ani neúměrnému poklesu životní úrovně.

Z toho vyplývá, že druhý rodič, jemuž soud při úpravě poměrů dítě nesvěří do výhradní péče, má právo se s nezletilým stýkat a stejně tak dítě má právo na udržení styku naplňujícího jeho potřeby a zájmy s druhým rodičem, kterému nebylo svěřeno do výchovy. Rodič, jež má dítě ve výhradní péči, je povinen styk dítěte s druhým rodičem podpořit a umožnit. Dítě na něj řádně připraví, což zahrnuje i kladnou motivaci, a nesmí žádným způsobem záporně ovlivňovat přirozený zájem dítěte o druhého rodiče. Pokud by rodič bezdůvodně bránil styk dítěte s druhým rodičem, mohlo by toto jednání mít za následek zahájení řízení o změně výchovy dítěte, protože takovéto jednání je posuzováno jako závažný nedostatek rodičovských schopností a může být důvodem ke svěřeni dítěte do péče druhého rodiče.

V případech, že rodiče spolu nejsou schopni komunikovat, nemají pouze právo, ale také i povinnost vyhledat odbornou pomoc a všemi dostupnými prostředky usilovat o to, aby se komunikace mezi nimi v zájmu dítěte obnovila a mohli se domluvit na věcech týkajících se jeho péče. Pokud tuto úlohu rodiče neplní, je nutné, aby ve věci rozhodoval správní orgán nebo soud, což s sebou nese rizika. V podobných procesech se děti, i přes sebevětší snahu ostatních účastníků, mohou stát oběťmi a rodiče si často neuvědomují, že za to sami nesou odpovědnost. Vztahy mezi rodiči a dětmi tím většinou bývají silně narušeny a zdlouhavě se napravují. Někdy je i přes veškeré úsilí odborníků a státních orgánů náprava nemožná.

Vzhledem k tomu, že úkolem kolizního opatrovníka je hájit zájmy nezletilého dítěte a v tom smyslu také působit na rodiče, vždy jim je doporučováno, aby se na všem

dohodli. Pokud by se rodiče rádi dohodli, ale vzhledem k okolnostem toho nejsou schopni, kolizní opatrovník jim může doporučit a předat kontakty na nestranné odborné prostředníky. Jestliže u soudu nebo ještě předtím rodiče požádají o odročení, aby mohli s pomocí odborníků uzavřít dohodu naplňující potřeby dětí v nejvyšší možné míře, soud většinou k takovýmto ujednáním přihlíží přednostně před soudním rozhodnutím a jednání odročí.

5.1.1 Setkání s rodiči

K prvnímu setkání rodiče a sociálního pracovníka OSPODu, který vykonává funkci kolizního opatrovníka v řízení o úpravě poměrů, často dochází při poradenství v souvislosti s návrhem k soudu na úpravu výchovy a výživy dítěte. Sociálnímu pracovníkovi zákon neukládá povinnost sepsat návrh, ale může rodiči poskytnout informace, jež mu pomohou návrh podat samostatně. Rodič se nemusí nutně dostavit na OSPOD, může návrh sepsat sám nebo s advokátem. Návrh je soudu doručen ve trojím vyhotovení, přičemž jedno z nich soud doručí druhému rodiči a jedno na OSPOD. Všem je dále doručeno usnesení o ustanovení OSPODu opatrovníkem.

Jakmile usnesení nabude právní moci, je vhodné, aby kolizní opatrovník kontaktoval druhého rodiče, pokud ten nekontaktuje OSPOD sám. Rodič, který podává návrh, totiž většinou získá základní informace od sociální pracovnice či právního zástupce, s nimiž návrh sepsal. Oproti tomu druhý rodič je běžně o průběhu soudního řízení, postavení kolizního opatrovníka, svých právech či právech svého dítěte, apod., neinformován. Je tedy důležité poskytnout mu sociálně-právní poradenství. Po zprostředkování základních informací kolizní opatrovník postupně zjišťuje stanoviska druhého rodiče¹⁴⁸, jež budou ovlivňovat jeho další postup.

V případě, že se druhý rodič k návrhu přidá, poradenství by mělo směřovat k otázkám souvisejícím s výchovou dítěte po rozvodu. Jestliže s ním ale nesouhlasí, je namíste oba rodiče pozvat na OSPOD nebo zavítat do jejich domácnosti a nabídnout jim další možnosti řešení¹⁴⁹.

¹⁴⁸ tj. zda souhlasí či nesouhlasí s podaným návrhem, apod.

¹⁴⁹ např. návštěvu rodinné poradny

Kazuistika – úprava poměrů po rozvodu (část první)

- Založení spisu červen 2014... dne 8.6.2014 na OSPOD doručeno usnesení obvodního soudu o ustanovení opatrovníka nezletilým dětem pro řízení... otec podal „Návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu manželství rodičů“, kde mj. uvedl, že rodiče uzavřeli sňatek v roce 2005, před jehož uzavřením se rodičům v letech 2001 a 2002 narodily dvě děti a po uzavření manželství v letech 2006 a 2009 další dvě děti... v průběhu manželství došlo k odcizení manželů, což vedlo k jeho hlubokému rozvratu a nelze očekávat obnovení manželského soužití... první krize přišla po narození druhého dítěte... následně matka vyhledala pomoc u psychologa a musela být hospitalizována v psychiatrické léčebně... od té doby manželství prochází krizí a nezlepšuje se... otec navrhuje děti po rozvodu svěřit do své péče a matce uložit povinnost platit výživné.

5.1.2 Rozhovor s rodiči, vyjednávání v případě sporu

Pokud nastane situace, že druhý rodič nesouhlasí s návrhem, protože se chce rovněž domoci svěřením dítěte do své výchovy, přichází na řadu jedna z nejdůležitějších metod sociální práce – rozhovor. Ten by měl být veden s oběma rodiči tak, aby kolizní opatrovník zjistil jejich dosavadní postoje k dítěti a výchově.

V rámci rozhovoru s rodiči jde v první řadě o získání údajů a zmapování situace, v nichž zastupované dítě žije. Okruh oblastí, jež kolizní opatrovník sleduje, je široký. Zjišťuje např., kdo z rodičů zajišťuje chod domácnosti a základní domácí práce, kdo zaopatřuje rodinu a jak se rodiče podílejí na finančním hospodaření rodiny, kdo tráví s dítětem jeho volný čas, sdílí s ním záliby a podporuje ho v nich, kdo připravuje dítě do školy, spolupracuje se školou, kdo o dítě pečuje v nemoci, kdo z rodičů pracuje a jakou má pracovní dobu, jaké výchovné prostředky rodiče využívají, jaká je představa rodičů o bydlení po rozvodu, je-li dítě narušenými vztahy mezi rodiči poznamenáno, jestli ví o rozvodu rodičů, a mnoho dalších skutečností. Odpovědi a reakce rodičů na jednotlivá témata a otázky představují pro kolizního opatrovníka pomoc při orientaci ve vztazích mezi rodiči navzájem a jejich dítětem. Kolizní opatrovník si třeba může všimnout, že jeden z rodičů nepřikládá žádný význam druhému rodiči pro dítě v žádném ohledu. Jestliže některý z rodičů používá příliš slova „vždy“ nebo „nikdy“, může to nasvědčovat popouzení a programování dítěte vůči druhému rodiči, aby o něj již nestálo. Z toho vyplývá, že sledování, jak rodiče respektují práva jeden druhého, jakým způsobem se

před dítětem o druhém rodiči vyjadřují a neposledně jak vzájemně i každý zvlášť přistupují k řešení konfliktů, napovídá a napomáhá celkovému zhodnocení výchovných předpokladů obou rodičů.

Pokud opatrovník zjistí neshody mezi rodiči, může jim navrhnout a zprostředkovat uzavření dohody týkající se péče o dítě. Dohody, k nimž se rodiče na oddělení SPOD zaváží, nejsou právně vymahatelné, ale mohou napomoci k urovnání napjatých vztahů. Jejich obsahem může být cokoli spojené s výchovou a péčí o děti, přičemž dohoda je vyvážená, tudíž závazky platí pro obě strany ve shodném rozsahu. Tento typ jednání je významný v tom směru, že kolizní opatrovník má příležitost ocenit vůli rodičů se dohodnout, a tím posílit jejich rodičovskou odpovědnost. Jednání s oběma rodiči současně je účelné, protože vyřešením menších, někdy jak se zdá nepodstatných, problémů se otevírá prostor k jednání o závažných otázkách.

Kazuistika – úprava poměrů po rozvodu (část druhá)

- Dne 17.6.2014 se na OSPOD dostavila matka nezletilých dětí, protože obdržela návrh otce... matce byly poskytnuty základní informace a poradenství... matka sdělila svá stanoviska, a to že s návrhem nesouhlasí, jakož i se zakreslenou rodinnou anamnézou, kterou otec uvedl v návrhu... kolizní opatrovník se dotazoval na situaci v rodině, matka popsala vývoj situace ze svého pohledu... úlohy v rodině byly rozdělené tak, že otec zabezpečoval rodinu finančně a matka se dlouho dobu starala o děti... nyní po delší době začala pracovat na dvě směny jako prodavačka, otec je doma s dětmi a stará se o ně... dříve se o domácí práce starala především matka, nyní se zapojuje i otec... uvádí, že po narození druhého dítěte měla psychické problémy způsobené dlouhodobě nespokojeným rodinným životem, koliznímu opatrovníkovi sděluje, že není smířena s otcovým požadavkem výhradně pečovat o děti a bude je žádat do své péče... návrh již podala prostřednictvím svého právního zástupce.

- Dne 24.6.2014 se na pozvání OSPODu dostavil otec nezletilých dětí... uvádí, že určité skutečnosti o rodině matka popsala odlišně... nevidí matku jako vhodného vychovatele dětí, mj. protože se v nedávné době pokusila v blízkosti dětí o sebevraždu, radí se o rodinném životě s cizími lidmi, s otcem nic neprobírá, nerespektuje ho a žije vlastním vnitřním životem, do kterého nepouští ani děti... ve výchově upřednostňuje nezasahovat do samovychovy dětí, s čímž otec nesouhlasí... oba rodiče mají velmi odlišné pojetí výchovy, což vede k rozporům a končí to nekomunikováním rodičů... otec

nyní nepracuje, zakládá firmu, zatím pobírá sociální dávky... otec se snaží dětem pomáhat ve škole a spolupracovat se školou, učí se s nimi... nechce matce bránit ve styku s dětmi, ale její výchovné působení považuje pro děti za škodlivé... představy obou rodičů ve věcech týkajících se dětí jsou naprosto rozdílné, rodiče spolu nekomunikují, k žádné dohodě sami nedospěli.

5.1.3 Rozhovor s dítětem

Kolizní opatrovník nesmí opomíjet rozhovor s nezletilým dítětem. Je vhodné, aby s ním rozhovor vedl poté, kdy ho jeho oba rodiče o situaci sami informují. Někdy dochází k tomu, že si rodiče nepřejí dítě o rozpadu manželství informovat, pak jejich stanovisko musí kolizní opatrovník akceptovat, ale má jim připomenout, že to dítěti může nevhodným způsobem a v nevhodný čas sdělit jiná osoba.

Dítěti a jeho názoru musí být s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost věnována náležitá pozornost. Jelikož není stanovena žádná pevná věková hranice spjatá se zjišťováním stanoviska dítěte, posouzení, zda je dítě schopno vyjádřit svůj názor a do jaké míry jej lze považovat za věrohodný, závisí na kolizním opatrovníkovi. Často je těžké rozlišit fantazii dítěte, vědomé či účelové lhaní a líčení přání dítěte od skutečnosti.

Pokud rodiče uzavřou dohodu, nemělo by to představovat důvod k upuštění opatrovníka od rozhovoru s dítětem. Hovor by měl směřovat k prošetření, zdali dítě o situaci ví, souhlasí s ní a je na změny, jež ho čekají, připraveno. V případě sporu rodičů je dítě dotazováno zejména na to, jak vnímá role obou rodičů, kdo z nich mu s jednotlivými věcmi pomáhá, jestli přemýšlí, jaké to bude po rozvodu, apod. Je důležité, aby dítě nepocíťovalo, že musí rodiče hodnotit, a rozhovor by neměl směřovat do pozice, kdy by dítě muselo volit jednoho z rodičů.

Kolizní opatrovník si musí být vědom, že někdy může dítě dávat přednost liberálnějšímu, ochraňujícímu, rozmazlujícímu či hodnému rodiči. Tyto situace jsou zásadní pro ochranu jeho zájmů, protože takový typ rodiče nemusí mít kvalitní výchovné předpoklady, a naplnění přání dítěte by tak nebylo v souladu s jeho prospěchem.

Kazuistika – úprava poměrů po rozvodu (část třetí)

Rozhovor s dětmi nebyl před soudním řízením kolizním opatrovníkem proveden. Děti v průběhu opatrovníkovy návštěvy v rodině nebyly doma přítomny. Jelikož je

domácí prostředí pro rozhovor s dítětem vhodnější, kolizní opatrovník se rozhodl získat potřebné informace ze základní školy a od lékaře. Pohovor s dětmi byl odložen také s ohledem na výsledek jednání rodičů s rodinným poradcem, který byl rodičům doporučen. Vzhledem ke složitosti a problematice případu dále kolizní opatrovník vyhodnotil, že v zájmu dětí je, aby rozhodnutí soudu záviselo na posouzení skutečností, k nimž je potřeba odborných znalostí z oboru psychologie a psychiatrie, a následně tak soudu navrhl, aby ustanovil znalce.

Tento přístup byl veden snahou děti ochránit, je ale problematické, že rozhovor s dětmi, zejména se staršími, neproběhl. V určitých situacích to totiž může znamenat jisté znevážení názoru dítěte, který představuje jeden ze stěžejních principů ochrany práv dětí, a proto by k rozhovoru (obzvláště s dětmi tohoto věku) mělo pokud možno vždy dojít. Jestliže se rozhovor s nezletilým dítětem neuskuteční, lze předpokládat, že jej zajistí soud.

5.1.4 Návštěva v rodině, spolupráce s institucemi, zpráva soudu

Výše zmíněné typy informací, jež kolizní opatrovník zjišťuje, dále postoupí soudu. Mimoto je povinen provést rozsáhlejší šetření zaměřené na zjištění dalších poměrů jako je například zázemí obou rodičů, jejich bytové podmínky a uspořádání bydlení, eventuálně vztah nového partnera jednoho z rodičů k dítěti, atd. Opatrovník by neměl vynechat rozhovor s prarodiči, který může významně přispět ke zjištění vzájemných vztahů v rodině. S informacemi získanými od známých a přátel rodičů by měl zacházet prozíravě a citlivě, jelikož někdy mohou sloužit jako diskreditující materiál proti druhému rodiči, a je tedy důležité zvážit jejich věrohodnost.

Kolizní opatrovník dále zjišťuje souvislosti ve spolupráci s jinými institucemi, jimiž nejčastěji bývá škola, zdravotnické zařízení, rodinná poradna, pedagogicko-psychologická poradna, apod. Mezi nejdůležitější instituce poskytující informace o zastupovaném dítěti patří školská zařízení, která jsou zrcadlem poměrů v rodině. Dochází-li k pravidelnému kontaktu mezi pedagogem a dítětem, může být odhalena změna rodinné situace. Pokud jsou k tomu vhodné podmínky, lze uvažovat o společné nebo střídavé výchově rodičů, ale v případě hlubší kolize ohrožující či narušující příznivý vývoj dětí je vhodné rodičům doporučit návštěvu rodinné poradny či mediace, jež může být výjimečně uložena soudně nebo rozhodnutím správního orgánu.

Zpráva zasílaná kolizním opatrovníkem soudu by měla být vypracována na základě nejlépe více než čtyř zdrojů, kterými jsou rozhovor s matkou, rozhovor s otcem, návštěva v rodině a rozhovor s dítětem.

Kazuistika – úprava poměrů po rozvodu (část čtvrtá)

- Dne 20.6.2014 požádal kolizní opatrovník praktickou lékařku dětí o podání zdravotní zprávy a o informace týkající se zdravotního stavu dětí, dále informace o tom, jaká je péče rodičů o zdraví dětí, kdo je zpravidla k lékařskému vyšetření doprovází, zda rodiče dodržují terapeutické postupy, lhůty pro preventivní prohlídky a očkování, a další informace podstatné pro celkové zhodnocení úrovně péče o děti... dotázal se, zda nebyly u dětí patrné známky psychického či fyzického násilí... požádal o jiné známé skutečnosti dokreslující sociální situaci dětí a rodiny.

- Dne 27.6.2014 proběhla za účasti obou rodičů a rodinného poradce konzultace za účelem vytvoření podmínek pro uzavření dohody mezi rodiči ve věci úpravy poměrů k dětem. Společné setkání nepřineslo kromě vyjádření postojů rodičů k věci žádné výsledky, které by vedly alespoň k částečnému sblížení názorů. Jednání bylo ukončeno vyjádřením o neúspěchu v jednání. Přesto bylo možné z jednání vyvodit závěr, že mezi rodiči nelze očekávat schopnost uzavřít dohodu nebo kompromis. Matka v průběhu jednání dost radikálně měnila své postoje k uspořádání výchovy a navrhovala řešení, jež následně opustila či popřela. Hlavní konflikt mezi rodiči spočívá v protikladném vnímání a vyhodnocování výchovných situací, přičemž rozdíly ve výchovných postojích a praktikách mohou vést k tomu, že děti budou zneužívat konfliktů k využití vlastních zájmů.

- Dne 29.6.2014 byla obvodnímu soudu zaslána zpráva z návštěvy v rodině, stanoviska obou rodičů získané z rozhovorů s nimi a dále výsledky rodinné konzultace.

5.1.5 Znalecký posudek

Hodnotný výkon kolizního opatrovníka může předejít situaci, kdy by soud musel využít dalšího důkazního prostředku, kterým je soudní znalecký posudek. Ovšem v některých případech je provedení tohoto důkazu nezbytné a nutné, proto jej soudu v zájmu dítěte může kolizní opatrovník navrhnout. Znalecký posudek spadá mezi další důkazy, není z něj tedy možné vyčíst jednoznačné doporučení, komu z rodičů by mělo být dítě svěřeno do péče, to ani není jeho účelem. Jeho výhodou je zaměření na zjištění

a posouzení osobnostních a povahových rysů rodičů, na vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, na názory dětí ohledně výchovného prostředí, kde žijí, apod. Kolizní opatrovník může na základě zjištěných poznatků na situaci v rodině reagovat a poskytovat rodičům poradenství.

Kazuistika – úprava poměrů po rozvodu (část pátá)

- Dne 10.7.2014 ustanovil soud znalce z oboru psychologie a psychiatrie... jejich úkolem bylo vyšetřit oba rodiče nezletilých a vyjádřit se, který z rodičů má lepší předpoklady pro další výchovu nezletilých, zda připadá v úvahu střídavá výchova, jaký je vztah nezletilých k oběma rodičům a opačně, jaké jsou vzájemné sourozenecké vazby, zda některý z rodičů netrpí duševní chorobou, vadou osobnosti nebo závislostí... jak by měl být upraven styk druhého rodiče s nezletilými v případě výhradní péče jednoho z rodičů.

- Dne 7.10.2014 bylo v rámci soudního jednání přistoupeno k výsledku znaleců... u rodičů nebyla zjištěna porucha rozumových schopností, ani známky psychózy... otec vyšel při vyšetření jako osobnost stabilizovaná, matka jako osobnost se známkami poruch ve smyslu emoční instability, výkyvností... u dětí nenalezeny žádné poruchy rozumových schopností, psychózy... děti jsou neurotizovány neshodami rodičů, dopad neurotizace je různě silný podle věku, tzn. starší děti reagují snahou se osamostatnit, u nejmladších dcer se neurotizace projevuje nejsilněji... znalci došli k závěru, že vhodnější výchovné schopnosti má otec... nejstarší syn preferuje pobyt u otce, nejstarší sestra má příklon k matce a obě nejmladší dcery mají nevyhraněný postoj... kolizní opatrovník se dotazuje znalců, kdo z rodičů více respektuje druhého rodiče... podle znalců je tato kompetence vyšší u otce... nicméně k dehonestaci druhého rodiče nedochází ani na jedné straně... kolizní opatrovník uvádí, že jeho zkušenosti s rodinou korespondují se závěry znaleckých posudků.

5.1.6 Závěrečný návrh

Aby byl kolizní opatrovník schopen reagovat na nové situace a stanoviska přednesená dalšími účastníky řízení v průběhu soudního jednání, měl by znát souvislosti na straně dítěte. To především znamená mít o situaci dítěte přehled, dobře se v ní vyznat a mít ji komplexně zmapovanou. Pro vyjádření závěrečného stanoviska je nezbytné, aby jej opatrovník soudu řádně a pečlivě odůvodnil a objasnil okolnosti, které ho k němu vedly.

Kazuistika – úprava poměrů po rozvodu (část šestá)

- Dne 13.10.2014 byl soudu kolizním opatrovníkem zaslán závěrečný návrh... k rodinné situaci bylo nahlíženo ze tří pozic, a to při sociálním šetření v rodině, včetně konzultací rodičů s rodinným poradcem, během samotného soudního řízení a během znaleckého posuzování všech členů rodiny... podle OSPODu se výsledky a doporučení znalců shodují s poznatky o rodině... byla potvrzena konzistentnost otcova přístupu k péči o děti i k řešení vztahu rodičů... kolizní opatrovník nedoporučuje narušit sourozenecké vazby... rovněž nedoporučuje naplnit přání nejstarší dcery, jež chce být v péči matky, protože by to odporovalo celkovým zájmům nezletilé... opatrovník považuje otce za schopného všestranně se o všechny děti postarat... vždy projevoval respekt k matce dětí i s ohledem na vztah dětí k matce, což je jednou z hlavních podmínek pro kvalitní rodičovskou péči... dále sděluje, že v zájmu nezletilých je potřeba upravit poměry k dětem i pro dobu do rozvodu manželství... na základě uvedeného navrhuje svěřit všechny děti do rozvodu i po něm do péče otce s tím, že matce bude určeno platit výživné.

- Dne 15.10.2014 soud vynesl rozsudek, že všechny děti se svěřují pro dobu před i pro dobu po rozvodu manželství do péče otce... matka je povinna přispívat na výživu nejstaršího syna částkou 2.000,- Kč měsíčně, nejstarší dcery částkou 1.800,- Kč, jejich mladší sestry částkou 1.500,- Kč a nejmladší sestry částkou 1.200,- Kč.

5.2 Shrnutí a diskuze k problematice

Účelem praktického příkladu výkonu institutu kolizního opatrovnictví bylo ukázat jeho přínos jak pro soudy, tak pro rodiny. Jeho činnost napomáhá rodičům připustit si, že druhý rodič je pro dítě také významnou osobou. Dále přispívá ke snížení napětí mezi rodiči a pomáhá jim dohodnout se na záležitostech týkajících se dětí, které mají právo vyjádřit svůj názor a vzhledem ke svému věku být adekvátně informovány. Role opatrovníka je tedy v průběhu soudního řízení nenahraditelná a důležitá.

Situace rodiny v době, kdy je už v péči OSPODu, převážně nasvědčuje tomu, že funkce rodiny jsou určitým způsobem narušeny a pověření sociální pracovníci spolu s dalšími subjekty se je snaží znovu obnovit či alespoň uspokojivě nahradit. Nad těmito snahami stojí samotný stát, který vytváří systém vzájemně spolupracujících institucí, přičemž každá má různé kompetence a spolupracuje s dalšími. Spolupráce soudů s OSPODem a také s dalšími zařízeními, jako jsou školská, zdravotnická, poradenská

apod., slouží k vzájemné informovanosti a otevírá širší pole působnosti. Nejlepším řešením by samozřejmě bylo, kdyby soud mohl zasáhnout už v době, kdy k ohrožení funkcí a hodnot rodiny teprve začíná docházet.

Pokud se rodiče nezletilého dítěte rozhodnout rozvést či odloučit, není dítě proti takovéto skutečnosti nijak chráněno. Pro jeho příznivý vývoj není podstatné, žijí-li rodiče v manželství nebo v nesezdaném soužití, nebo kdo z rodičů má dítě v péči. Nejpodstatnější je schopnost rodičů dohodnout se na záležitostech, jež jsou spojené s výchovou dítěte, a respektování práv druhého rodiče, čímž mohou dítěti významně ulehčit situaci a zmírnit důsledky rozpadu partnerského vztahu.

Výhodou, kterou kolizní opatrovník do zneklidněné situace přináší, je, že se často s rodiči, rodinou a dalšími zainteresovanými osobami setkává ještě před střetem v jednacím síni. Tam situace bývá většinou ještě vyhrocenější, ale díky tomu, že rodinu seznámí s tím, co jí v soudní síni čeká, může být jednání bezkonfliktní. Právě při práci mimo soudní síň se opatrovníkům může dařit vysvětlit rodičům, kteří dlouhodobě trvají na svých požadavcích a řízení se tak prodlužuje, proč nejsou jejich postoje v souladu se zájmy nezletilého a proč by bylo dobré je změnit.

Povinností kolizního opatrovníka je dohlížet, aby rozhodnutí soudu nebylo v rozporu se zájmy nezletilého dítěte, provádět úkony k ověření skutečného stavu věci a vykonávat svou funkci v nejlepším zájmu dítěte, přičemž často nemá plnou důvěru rodičů. V některých případech také doporučuje neschválit uzavřené dohody a v zájmu dětí vystupuje proti rodičům a jejich právním zástupcům. Podstatné je ale to, jestli OSPOD vykonává opatrovnictví v nejlepším zájmu dítěte, právě proto je totiž ustanovován. Kolizní opatrovník má být zároveň schopný udržet si nehodnotící postoj, má umět rodičům pomoci, není soudcem.

Zároveň je ale postavení opatrovníka komplikované, neboť se mnohdy účastní složitých řízení, kde zájmy a blaho dítěte sice zaujímají první místo, ale nabízená řešení jsou mnohdy spíše rozhodováním mezi dvěma ne příliš optimálními variantami, a v zájmu dítěte se tak volí pouze menší zlo. Problémem také je, že spolupráce mezi OSPODem a soudy často vzniká až ve chvíli, kdy už jsou funkce rodiny a hodnoty, jichž je nositelem, značně narušeny. Ale to už směřuji do oblastí, jež by mohly být pokračováním nebo rozšířením této práce.

6 ZÁVĚR

Problematiku kolizního opatrovnictví považuji za důležitou, jelikož role kolizního opatrovníka má v praxi velký význam a je potřebná primárně pro nezletilé dítě, pak také pro jeho rodiče a rovněž pro soud, který by bez opatrovníkem dodaných podkladů a stanovisek měl ztížené možnosti při objektivním rozhodování. Také díky svému odbornému vzdělání přispívá kolizní opatrovník k účinnějšímu rozpoznávání zájmů a blaha dítěte, urychlení procesu a profesionálnímu přístupu k účastníkům soudního řízení, zejména rodičům, kteří se na něj mohou kdykoliv obrátit a požádat jej o pomoc, a on je schopen rodiče žádoucím způsobem ovlivnit a podpořit je v pozitivních rozhodnutích.

Cílem této bakalářské práce bylo popsat a vymezit institut kolizního opatrovníka, jeho legislativní zakotvení, úlohu, práva a povinnosti vůči soudu a dítěti, jež zastupuje, a jeho postavení v soudním řízení. Dále měla být problematika kolizního opatrovnictví vnesena do širších souvislostí a mělo být poukázáno na aspekty související s výkonem této funkce orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Ke správnému vymezení měl přispět jak právní a teoretický, tak i praktický pohled na opatrovnictví a rovněž přiložená kazuistika. Dle mého názoru bylo důležité objasnit, jaké orgány jsou nositeli práv a povinností, jež jsou přenášeny na kolizního opatrovníka v rámci soudních řízení, proto jsem se věnovala i sociálně-právní ochraně dětí, jejímu legislativnímu zakotvení a významu.

Z mého pohledu se mi cíl práce podařilo naplnit pomocí nástinu vývoje sociálně-právní ochrany dětí, v jejímž rámci dochází k výkonu funkce kolizního opatrovníka. Dále jsem obecně uvedla institut opatrovnictví a jednotlivé druhy opatrovníků, které jsou vedle kolizního opatrovnictví rozlišovány. Poté jsem věnovala náležitou pozornost samotnému koliznímu opatrovníkovi – od jeho legislativního zakotvení až po jeho praktický výkon sociálně-právní ochrany. Závěrem jsem jeho úlohu a roli reflektovala na praktickém příkladě ze soudního řízení o úpravě poměrů. Jsem si vědoma i dalších oblastí spjatých s touto tématikou, jež by tuto práci mohly dále rozšířit.

POUŽITÉ ZDROJE

- [1] Ústavní zákon 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- [2] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- [3] Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
- [4] Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- [5] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- [6] MATOUŠEK, Oldřich. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- [7] NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: rodinné právo*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2014, 194 s. ISBN 978-80-247-5167-2.
- [8] *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2015, xxii, 890 s. ISBN 978-80-7478-727-0.
- [9] NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2014, 798 s. ISBN 978-80-7263-914-4.
- [10] ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
- [11] HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. Vyd. 4. Praha: C.H. Beck, 2009, XXVIII, 558 s. ISBN 978-80-7400-061-4.
- [12] HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině: komentář a předpisy souvisící*. 8. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1.9. 2007. Praha: Linde, 2007, 751 s. ISBN 978-80-7201-668-6.
- [13] PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK, Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2012, 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
- [14] MATOUŠKOVÁ, Ivana. *Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem – doporučení pro začínající sociální pracovníky*. Kraj Vysočina, 2010. Brožura.

- [15] Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Dobrá praxe opatrovnictví a poskytování podpory při právních úkonech a při rozhodování*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013, 79 s. ISBN 978-80-7421-053-2.
- [16] MPSV.CZ. *Rodina a ochrana práv dětí*. [online]. [2013] [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4>
- [17] Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. *Úřad*. [online]. 2015 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/urad/>
- [18] MPSV.CZ. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*. [online]. 15.1.2013 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>
- [19] Kol. autorů. *Podkladový materiál k semináři pro veřejné opatrovníky*. Praha: MPSV, 2013.

SEZNAM ZKRATEK

OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
NOZ	Nový občanský zákoník
UMPOD	Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí